

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

I have a dream...

En fokusgruppsstudie om ungdomars framtidsdrömmar

Socionomprogrammet

Vårterminen 2010

C-uppsats

Författare: Karin Flink och Jakob Lilja

Handledare: Siv-Britt Björktomta

ABSTRACT

Titel: I have a dream... – En fokusgruppsstudie om ungdomars framtidsdrömmar

Författare: Karin Flink och Jakob Lilja

Nyckelord: ungdom, framtidsdrömmar, valmöjligheter, klass, genus

Syftet med uppsatsen är att undersöka och jämföra ungdomars framtidsdrömmar utifrån ett klass- och genusperspektiv.

Frågeställningar:

- Hur tänker och resonerar ungdomarna om sina framtidsdrömmar och sina valmöjligheter utifrån arbete, utbildning, familj och relationer?
- Hur ser ungdomarna på sina möjligheter och hinder inför framtiden?
- På vilka sätt samstämmer och/eller skiljer sig ungdomarnas framtidsbilder åt utifrån ett klass- och genusperspektiv?

Vi har använt oss av en kvalitativ metod med semistrukturerade fokusgruppsintervjuer, utifrån en abduktiv ansats. Resultaten från de fyra fokusgrupperna som vi har genomfört har analyserats utifrån ett klass- och genusperspektiv. Analysen av resultaten har samtidigt genomförts av teorier om kulturell friställning och vårt senmoderna samhälle.

Resultaten visar att ungdomarna i fokusgrupperna ser ljust på sin framtid och att viljan är det viktigaste redskapet för att förverkliga sina drömmar. De menar att det är viktigt att drömma om sin framtid men ger också en realistisk bild över sina framtidsscenario. Då vi jämför grupper med olika socioekonomiska bakgrunder blir det tydligt att valmöjligheterna i livet ser olika ut för dessa ungdomar. Ur ett genusperspektiv visar resultatet främst på likheter mellan tjejernas och killarnas åsikter, tankar och framtidsdrömmar snarare än skillnader. En skillnad som dock framkommer handlar om deras syn på familjebildande.

Förord

Vi vill tacka deltagarna i våra fokusgrupper för att ni ville dela med er av era tankar och åsikter. Tack också till er lärare som hjälpte oss vid rekryteringen av grupperna!

Vi vill också tacka vår handledare Siv-Britt för din vägledning och flexibilitet under uppsatsskrivandets gång!

Karin och Jakob

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Syfte	8
1.3 Förförståelse	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Disposition.....	9
2. Tidigare forskning.....	9
2.1 Litteratursökning.....	9
2.2 Ungdomsstyrelsen.....	10
Ungas livsvillkor	10
Etableringsålder	11
Ungas attityder till framtiden.....	11
2.3 Ungdomar, stress och psykisk ohälsa	12
2.4 Ungdomar i en senmodern tid.....	12
2.5 Ungas framtidsdrömmar.....	13
3. Teoretiska perspektiv.....	14
3.1 Val av teorier	14
3.2 Det senmoderna samhället.....	14
3.3 Teori om klass	15
3.4 Kulturell friställning.....	15
3.5 Genusperspektiv	16
3.6 Sammanfattning av valda teorier	18
4. Metod	18
4.1 Kvalitativ metod.....	18
4.2 Fokusgrupper som datainsamlingsmetod.....	19
4.3 Urval och rekrytering	20
4.4 Presentation av fokusgrupperna	21
4.5 Tillvägagångssätt och genomförande.....	22
4.6 Hur vi transkriberade	23
4.7 Analysmetod.....	24
4.8 Forskningsetiska överväganden	24
4.9 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	25
5. Resultat, jämförelse och analys	26
5.1 Drömmar och val.....	26
5.2 Arbete och utbildning	28

5.3	Möjligheter och hinder.....	32
5.4	Familj och relationer.....	34
6.	Resultatdiskussion.....	36
6.1	Slutsats.....	36
6.2	Avslutande diskussion.....	37
6.3	Förslag till vidare forskning.....	39
	Referenser	40
	Tryckta källor	40
	Artiklar och elektroniska källor	41
	Bilaga 1: Informationsbrev	42
	Bilaga 2: Intervjuguide.....	43

1. Inledning

Vårt intresse för ungdomar har länge funnits hos oss båda och under utbildningens gång har vi arbetat och praktiserat i verksamheter med ungdomar i fokus. Därför var vi sugna på att ha ett uppsatsämbete där ungdomar har huvudrollen. Ungdomstiden kan de allra flesta relatera till och för oss känns den spännande med dess tvärsnitt och nya spår. Under denna tid formas vi och bygger upp olika hörnstenar av upplevelser, åsikter, erfarenheter och intryck som får ligga till grund för vårt vuxenblivande. Ord som tidigt dök upp i våra huvuden då vi funderade kring uppsatsens ämbete var ökade valmöjligheter, individualisering och framtidsdrömmar. Hur känns det att lämna gymnasietiden bakom sig och blicka framåt då man lever i dagens senmoderna samhälle? Möjligheterna att omskapa sig själv är större än tidigare och vi ställs alltmer inför existentiella frågor som vilka vi är och vad vi vill bli. Dessa frågor kanske blir än mer påtagliga för unga som ska lämna gymnasietiden och möta en annan verklighet. De befinner sig i en tid med stora förändringar och många valmöjligheter och frågan är om unga någonsin haft fler beslut att ta ställning till än idag? Ungdomar beskrivs ofta som trendkänsliga seismografer och vilken grupp är väl då mer intressant att försöka förstå än den som kan ge oss en aning om vad som komma skall?

1.1 Bakgrund

Den bild som ges i media och presenteras av olika myndigheter över de ungas situation idag är ofta mörk och dystert. Exempel på detta är den statistik över arbetslösheten där antalet arbetslösa ungdomar har ökat kraftigt det senaste året (Holmberg, 2010). *Regeringen sviker unga* (Yazdanfar, 2009) är en av många artiklar med samma budskap, publicerad i Göteborgs-Posten. Där stod att läsa att Sverige idag är ett av de länder i Europa som har högst ungdomsarbetslöshet. Detta slår hårt mot de unga då de ska etablera sig i samhället. Att ha ett arbete innebär en större möjlighet till välfärd då en egen förvärvad inkomst kan generera ett eget boende och ett liv som man i högre grad själv kan råda över (Ungdomsstyrelsen, 2009). I och med bristen på arbete har andelen unga som har det svårt ekonomiskt också ökat. Arbetsbristen bidrar samtidigt till att andelen sökande till högskolestudier ökar. Idag planerar sju av tio unga att läsa minst tre år på högskolenivå efter avslutade gymnasiestudier (ibid). Statens folkhälsoinstitut (2002) ser allvaret i tidig arbetslöshet bland ungdomar och menar att det kan medföra stora risker för nedsatt hälsa. Då det gäller bostadssituationen uppvisar ungefär hälften av landets kommuner att de saknar den typ av lägenheter som ungdomar idag efterfrågar. Det kan däremot finnas tillgång till större och dyrare lägenheter, som dock inte är attraktiva för de unga. Detta medför att allt fler unga flyttar hemifrån allt senare. Ovan nämnda faktorer; arbets- och bostadsbrist, bidrar till att etableringsåldern för unga idag stiger (Ungdomsstyrelsen, 2009).

De senaste 20 åren har andelen unga, mellan 16-24 år, med psykiska och psykosomatiska besvär ökat kraftigt. En undersökning, genomförd av Socialstyrelsen år 2006, visar att ungdomar anser att dagens prestationssamhälle framkallar stress och att det är något som man behöver lära sig att leva med. Den valfrihet som omger oss skapar också stress, men samtidigt är det få av de 700 ungdomar som deltog i studien som skulle vilja vara utan valfriheten. Ytterligare en faktor som framkallar stress är media och reklam vilket många ungdomar upplever sig ha svårt att sortera i och värja sig mot (Socialstyrelsen, 2006).

Mot denna bakgrund är vår avsikt med uppsatsen att, ur ett senmodernt perspektiv, och med teorier om klass och genus titta på ungdomars tankar och drömmar om sin framtid. Vi är nyfikna på om denna, ofta dystra, bild som ges i media stämmer. Förhoppningen med uppsatsen är att ge ökad kunskap och förståelse om denna grupp ungdomars tankar, drömmar, förväntningar och farhågor om arbete, utbildning, familj och relationer.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka och jämföra ungdomars framtidsdrömmar utifrån ett klass- och genusperspektiv.

Frågeställningar:

- Hur tänker och resonerar ungdomarna om sina framtidsdrömmar och sina valmöjligheter utifrån arbete, utbildning, familj och relationer?
- Hur ser ungdomarna på sina möjligheter och hinder inför framtiden?
- På vilka sätt samstämmer och/eller skiljer sig ungdomarnas framtidsbilder åt utifrån ett klass- och genusperspektiv?

1.3 Förförståelse

Thomassen (2007) beskriver i sin bok *Vetenskap, kunskap och praxis* den tyske filosofen Gadamer tankar om förförståelse. Gadamer menar, enligt Thomassen, att all förståelse och mening är uppbyggd av en omedveten förförståelse eller av fördomar. Vi behöver vår förförståelse för att kunna förstå och förhålla oss till det nya vi möter. Ordet fördomar har hos Gadamer inte samma negativ klang som i vardagligt språkbruk (ibid). Vi tolkar detta som att vi med en ökad medvetenhet om vår egen förförståelse har större möjlighet att förstå vårt material, det som våra fokusgrupper uttrycker. Vi vill med beskrivningen av vår förförståelse på ett öppet vis ge läsarna en möjlighet att förstå hur vi har behandlat, analyserat och tolkat vårt material.

När vi inledningsvis började formulera vårt syfte och våra frågeställningar bestämde vi oss för att ha ett klass- och genusperspektiv. Vi är medvetna om att vår förförståelse spelade in redan där. Faktorer som att en av oss är kille och den andra tjej, samt att vi båda kommer från en medelklassbakgrund är viktiga att reflektera över. Detta medför att vi besitter olika erfarenheter och har olika tankar om de grupper vi har mött. Med anledning av att vi har använt två jämförande aspekter i uppsatsen anser vi att förförståelsen kan bli extra viktig att reflektera över. Vi har tittat på olika gruppkonstellationer; tjejer, killar och två olika gymnasieutbildningar med skilda socioekonomiska bakgrunder, och jämfört dessa. I jämförelsen har vi sökt efter mönster och trender, likheter och olikheter och våra fördomar har utmanats då vi riskerat att dras med i invanda tankar och fördomar om de olika grupperna. Det är svårt att bortse ifrån att vi vid våra besök på gymnasieskolorna där vi utförde fokusgrupperna hade en föreställning om ungdomarna, deras åsikter och livsvillkor redan innan vi inledde diskussionerna. Att vi medvetandegjorde och diskuterade kring vår egen förförståelse kan ha medfört att vi i mindre utsträckning påverkade genomförandet av intervjuerna och arbetet med vårt resultat.

1.4 Avgränsningar

Vi har valt att utföra fokusgrupper bland elever som går sista året på gymnasiet för att undersöka hur de drömmer om sin framtid. Denna grupp ungdomar är, enligt oss, särskilt intressant att undersöka då de står inför en ny och ofta oviss epok i livet. Vi valde att i undersökningen

begränsa antalet fokusgrupper till fyra stycken på två olika gymnasieutbildningar. Mer om detta i avsnittet *Metod* under rubrik *Urval och rekrytering*.

En avgränsning som vi valt att göra är att inte ta hänsyn till ungdomarnas etniska ursprung. Detta med anledning av att arbetet, enligt oss, skulle ha blivit för omfattande i relation till uppsatsens storlek.

1.5 Disposition

Uppsatsen är strukturerad på följande vis. I nästa kapitel presenterar vi vårt urval av *Tidigare forskning*. Därefter följer kapitel tre och de *Teoretiska perspektiv* vi använder oss av. Kapitel fyra innehåller *Metod* och i kapitel fem presenterar vi *Resultat, jämförelse och analys*. I uppsatsens sista kapitel; *Resultatdiskussion*, summerar vi de slutsatser som vi kommit fram till. Vi för också en avslutande diskussion där vi reflekterar över de slutsatser vi gjort och lyfter även andra tankar som väckts under arbetets gång. Vi ger i det sista kapitlet även förslag till vidare forskning.

2. Tidigare forskning

Ungdomar är en intressant grupp att undersöka i flera avseenden och ett övergripande faktum, som forskare ofta konstaterar, är att ungdomar har förmågan att ge en bild av vår framtid. Ungdomar beskrivs som seismografer, som känsliga uttolkare av tiden vi befinner oss i, och en grupp som kan ge oss en aning av vad framtiden har i sitt sköte (Lalander & Johansson, 2007). Att sortera i den djungel av forskning som gjorts kring ungdomar, identitetsskapande, deras livssituation och attityder kräver en tydlig avgränsning till det område som är tänkt att undersökas. Vi har valt att presentera ett begränsat urval av den forskning som gjorts inom området för att ge en god bakgrundsbild utan att vara alltför omfattande. I urvalet har sedan snävare avgränsning gjorts där unga och ungdomar samt framtidstro eller framtidsdrömmar har agerat ledord för att belysa valda delar av forskningen.

2.1 Litteratursökning

Vi har använt oss av flera sökvägar för att i så stor utsträckning som möjligt finna relevanta och tillämpliga källor i vårt arbete. I det inledande skedet av litteratursökningen använde vi oss av LIBRIS söktjänst *Svenska ämnesord*, detta i syfte att hitta nya infallsvinklar på sökord och utöka de ord vi redan hade bestämt. De sökord (deskriptorer) vi främst har använt oss av är följande: Ung*, Ungdomar, Framtids*, Framtidstro, Framtidsdrömmar, Gymnasie* och Lycka. Vi har även använt oss av sökorden: Unga vuxna, Gymnasieungdomar, Gymnasieval, Framtidsfrågor, Framtidsstudier, Psykisk ohälsa och Välbefinnande.

En litteraturgenomgång i den nationella bibliotekskatalogen LIBRIS gav oss flera intressanta källor som vi ansåg kunde vara relevanta för vår uppsats. Exempel på en källa som vi fann genom LIBRIS är Statens offentliga utredningar *SOU 2006:77. Ungdomar, stress och psykisk ohälsa*.

Efter vägledning från vår handledare använde vi även Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen, Skolverket och Statistiska Centralbyråns hemsidor för vidare information som berörde vårt ämnesval. Ungdomsstyrelsens hemsidor ledde oss fram till betydelsefulla referenser, så som: *Ung idag 2009* och *Unga med attityd. Ungdomsstyrelsens attityd och värderingsstudie 2007*.

Vi har även strävat efter att finna färskare källor i mediedebatten kring vårt uppsatsämne för att ge en överskådlig bild av hur media presenterar ungdomars framtidsutsikter. Databasen Mediearkivet blev till vår hjälp när vi letade efter sådana källor. Där använde vi oss av utvalda sökord från vårt sökande i LIBRIS, men med tillägg: Arbetslöshet och Arbetsbrist. Vi gjorde avgränsningar i vår sökning till storstadspress samt artiklar publicerade inom ett tidsspänn av ett år.

Genom sökmotorn på www.uppsatser.se samt genom GUPEA (Göteborgs Universitets Publikationer – e-publicering och e-arkiv) har vi sökt efter relevant information och uppslag på källor till vår uppsats. Där har vi funnit olika uppsatser som har fungerat som inspiration för oss.

2.2 Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen är en statlig myndighet som arbetar med att ta fram kunskap om ungas levnadsvillkor och arbetet genomförs på uppdrag av regeringen och riksdagen. *Ung Idag* är en årlig sammanställning och ges sedan några år tillbaka ut av Ungdomsstyrelsen. Den beskriver genom olika indikatorer ungdomars livsvillkor. De indikatorer som Ungdomsstyrelsen tittar på är arbete och försörjning, utbildning och lärande, kultur och fritid, inflytande och representation samt hälsa och utsatthet. Rapporten har i syfte att bidra till att ge betydelsefull kunskap till kommuner, föreningsliv men även till internationella samarbeten. På uppdrag av regeringen sammanställde Fabian Sjö, Nils-Olof Zethrin och Inger Ashing för Ungdomsstyrelsens räkning rapporten *Ung Idag 2009*, den fjärde i ordningen. Denna färskare beskrivning av ungdomars levnadsvillkor i dagens samhälle omfattar redovisning av uppsatta indikatorer från 17 myndigheter samt Riksidrottsförbundet. Exempel på myndigheter som bidrar med information är Högskoleverket, Socialstyrelsen och Kronofogdemyndigheten (Ungdomsstyrelsen, 2009).

Ungas livsvillkor

Den allra färskaste av Ungdomsstyrelsens rapporter om ungas livsvillkor idag, *Ung Idag 2009*, ger en både positiv och negativ bild av situationen. Till det positiva hör att kunskapsnivån har höjts något då det gäller niondeklassares nivå i relation till de nationella målen. Dessutom startas allt fler företag av unga som upplever att de får stöd och kunskap om detta genom skolan. Ur ett hälsoperspektiv konstateras att färre unga röker och snusar dagligen och att det dödliga våldet minskar. De negativa tendenserna är till exempel att unga haft en sämre hälsoutveckling än övriga åldersgrupper med en ökning av alkohol- och drogmissbruk. Antalet arbetslösa bland de unga har ökat kraftigt de senaste åren och andelen unga med låg ekonomisk standard ökar. Då författarna försöker att sammanfatta rapporten konstateras att de allra flesta unga har det bra och lever under goda villkor men också att skillnaderna i gruppen unga är stora. Livsvillkoren ser olika ut exempelvis beroende på var i landet man bor, individens kön, dess socioekonomiska bakgrund eller om man är född i Sverige eller utomlands. Dessa skillnader gör gruppen unga till en mycket heterogen sådan (Ungdomsstyrelsen, 2009).

Etableringsålder

Den fas då man som ung går mot att bli vuxen kan kallas etableringsfasen. I denna fas ryms stora förändringar som att flytta hemifrån, börja arbeta eller bilda familj. Frågan om etableringsfasen och hur den har förändrats tas upp i Ungdomsstyrelsens rapport *Ung Idag 2009*. Idag ligger etableringsåldern, den ålder då minst 75 procent av en årskull är sysselsatt i arbetslivet, på 26 år (Ungdomsstyrelsen, 2009). Etableringsåldern har stigit vilket innebär att de ungas etableringsfas blir alltmer utsträckt. Detta innebär vidare att de unga har en allt längre väg till välfärd. Eftersom det dröjer längre innan unga kan uppnå verklig tillgång till välfärd minskar också deras möjligheter till inflytande i samhället. Flera samhälleliga faktorer kan påverka och störa den unges process i etableringsfasen. Det kan handla om brist på arbeten, individens kön eller bakgrund utifrån klass, och etnicitet. Det kan också handla om tillgången på bostäder. Ett huvudmål i svensk ungdomspolitik är att unga ska ha verklig tillgång till välfärd, vilket går att mäta på flera sätt. Den mest konkreta utgångspunkten för välfärd är kanske ändå att ha ett arbete och på så vis tillgång till egna pengar. Ett centralt och stort problem är att ungas inträde på arbetsmarknaden äger rum allt senare i livet. En följd av att vara utan arbete och inkomst blir att möjligheten till en egen bostad, att flytta hemifrån, minskar. Etableringen i samhället, vuxenblivandet, tar allt längre tid. Att som ung inte få tillgång till arbetsmarknaden kan också innebära en försening av familjebildning. På det stora hela försämrar en längre etableringsfas de ungas möjligheter att leva ett självständigt liv. Ungdomsstyrelsen (2009) redovisar också en skrämmande statistik gällande andelen unga med betalningsförelägganden. Att ha betalningsanmärkningar i så unga år kan ge stora problem då man ska teckna ekonomiska avtal som lån, telefonabonnemang eller söka bostad. Om etableringsåldern var lägre skulle man kunna förstå dessa skulder kopplat till exempelvis bo- eller byggglån men i *Ung Idag 2009* konstateras att skulderna till stor del uppstått till följd av ren konsumtion (ibid).

Ungas attityder till framtiden

I Ungdomsstyrelsens fjärde kvantitativa studie om ungas attityder och värderingar från år 2007 jämförs olika grupper ungdomar med varandra samt med andra generationer. I rapporten *Unga med attityd* har unga mellan 16 och 29 år samt en äldre åldersgrupp mellan 35 och 74 år, som utgjorde en mindre deltagarandel, svarat på enkäter. Frågorna handlade exempelvis om meningen med livet, om deras syn på arbete, utbildning, fritid och framtid. Svarsfrekvensen var 53 procent av de 7 500 enkäter som skickades ut. Studien visade på att unga i större utsträckning år 2007 framhåller vikten av den individuella utvecklingens betydelse för att äntra vuxenvärlden än vad de gjort tidigare. En stor majoritet av deltagarna i studien uppgav att de såg ljus på framtiden, en oförändrad optimism från år 2002 då föregående undersökning gjordes. Den grupp som dock såg mest pessimistiskt på sin framtid var de mellan 16 och 19 år, vilket ligger i linje med tidigare undersökningar sedan 1997 och framåt som Ungdomsstyrelsen utfört. I denna grupp anger 6 procent att det ser ganska eller mycket pessimistiskt på sin framtid till skillnad från gruppen svaranden mellan 25 och 29 år. Där var samma siffra 2 procent. Det som också framkom var att majoriteten av de tillfrågade ansåg att familj och vänner var de faktorer som gav mest mening med livet. De flesta av de unga i studien planerar att läsa vidare på högskole- eller universitetsnivå efter gymnasiet. Detta för att dels få ett bra jobb, syssla med det man är intresserad av samt för ens egen utvecklings skull. En av fem kan tänka sig studera för att slippa vara arbetslös. Det

framkommer en tydlig skillnad mellan de unga vars föräldrar är arbetare och de unga som har föräldrar som är högre uppsatta tjänstemän. Den senare nämnda gruppen har för avsikt att i betydligt större utsträckning söka sig till högskole- eller universitetsstudier än den förstnämnda. Majoriteten i denna grupp ansåg även att det är viktigt att resa innan de blir 35 år.

2.3 Ungdomar, stress och psykisk ohälsa

De allra flesta ungdomar mår bra, men de senaste 10-20 åren har olika rapporter visat att nedstämdhet, sömnproblem, värk och oro har blivit alltmer vanligt. Dessa olika besvär ses ofta som ett tecken på stress. Med bakgrund i riksdagens och EU:s mål för folkhälsa och förebyggande av psykisk ohälsa startade Socialstyrelsen år 2005 en utredning. Den riktades mot ungdomar och deras levnadsförhållanden och målet var att kartlägga ungdomars stress och psykiska ohälsa. Utredningen *SOU 2006:77* vilar på fyra centrala frågeställningar. Dessa är om stress och psykisk ohälsa ökat, hur vi i så fall kan förstå det, hur det kan behandlas och förebyggas och hur vi kan följa detta i framtiden? Bland de svar som de knappt 700 tillfrågade ungdomarna gett kan t ex utläsas att de allra flesta tror att stress bland ungdomar är vanligare i större tätorter. Det fanns också mycket lite upplevd stress hos de elever som studerade på en yrkesförberedande utbildning. De unga konstaterar vidare att vårt prestationssamhälle skapar stress, likväl de val som de ställs inför. Känslorna inför valfriheten är dock dubbelbottnad och inget som de vill vara utan. Reklam och media är stressframkallande element i de ungas liv, men framför allt skapas stressen av skolan. Bland de unga med utländsk bakgrund som valt en yrkesförberedande utbildning är stressen över svårigheterna att få ett jobb och tjäna pengar efter skolan det centrala. Detta till skillnad mot de elever som valt studieförberedande utbildningar där höga krav på att få bra betyg är den största stressfaktorn. En gemensam nämnare för majoriteten av ungdomarna är stress över den ekonomiska situationen. De allra flesta menar att studielånet är otillräckligt och att de måste arbeta extra för att klara sig, vilket innebär mindre tid för studier.

De två huvudsakliga förklaringarna i *SOU 2006:77* till varför den psykiska ohälsan ökar är bristen på arbete och en ökande individualisering. Då det gäller brist på arbete konstateras att alternativet, att studera, av vissa inte är direkt eftertraktat. Den ökade individualiseringen medför krav på självständighet och förmåga att göra alltfler val, vilket inte är positivt för alla unga. När det gäller unga och framtidstro refererar forskarna bakom undersökningen till Ungdomsstyrelsens studie från år 2002 där 82 procent av de tillfrågade är övervägande optimistiska inför sin framtid, vilket är en ökning från år 1997 då siffran visade 74 procent. Dessa forskare kan inte se ett direkt samband mellan den ökade psykiska ohälsan och en brist på framtidstro.

2.4 Ungdomar i en senmodern tid

”Att leva i det senmoderna samhället innebär att leva i en medialiserad och globaliserad värld, där existentiella frågor ställs på sin yttersta spets.” (Giddens i Lalander & Johansson, 2007:14). Om identitetsskapande i det moderna samhället, främst för män, var kopplat till produktion och arbete är det i vårt senmoderna samhälle idag främst kopplat till konsumtion (ibid). Idag finns outsinliga mängder med förslag till hur man kan leva sitt liv, vad man kan köpa eller vart man kan resa. Valen är inte beständiga utan kan omformas på nytt, då nya valmöjligheter står för dörren.

Forskarna Philip Lalander och Thomas Johansson (2007) berör i sin bok *Ungdomsgrupper i teori och praktik* ungdomsgrupper i förändring. Författarna belyser vikten av att sätta sig in i ungdomarnas perspektiv och försöka förstå hur deras medvetande utvecklas i samspel och mötet med andra. De menar att en ökad medialisering och globalisering innebär ändrade förutsättningar för ungdomar i sitt identitetsskapande. Globaliseringen som påverkansfaktor i denna förändring gestaltar sig i ständiga förändringar av stil och utbud, och att inget är riktigt beständigt längre. Ungdomar idag har större tillgång till omvärlden, både genom att resa men också genom den medialisering som bidrar till att globala uttryck i allt större utsträckning når våra hem genom TV, Internet, olika musikstilar etc. Dessutom har den mer traditionella umgängesformen att träffas i grupp hemma hos varandra eller på café ersatts av allt mer kontakt över nätet. Författarna framhåller ungdomars tankar om sin omgivning, sig själva och omvärlden som mycket betydelsefulla ur ett samhällsperspektiv då ungdomar säger en hel del om hur vår framtid kan tänkas bli, de är som seismografer. I boken refereras till Giddens och Ziehes tankar om att identitetsskapande i en senmodern tid är något som kräver ständig reflektion och omarbetning. Att skapa identitet är ett projekt som vi aldrig blir helt färdiga med (ibid).

Boken *Skola, fritid, framtid* från år 1993 bygger på kvantitativa samt kvalitativa studier av 1 600 högstadiungdomars kultur- och fritidsaktiviteter och grundar sig i tre olika miljöer, kallade Villastad, Mellanstad och Bruksort. Genom denna indelning härleder Jönsson, Trondman, Arnman och Palme till de olika sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden som miljöerna präglas av. De vill med boken försöka förstå den sociala och kulturella reproduktionen i samhället och använder sig av Ziehe och Bourdieus teorier om kulturanalys och socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital. Författarna påvisar den utveckling som skett då utbildning alltmer blivit en åtskiljare mellan olika sociala skikt. En lyckad skolgång genererar i sin tur bättre jobb och ytterligare karriärmöjligheter med högre lön. De menar att utbildningssystemets uppbyggnad grundar sig på de högre sociala skiktens syn på värderingar och kultur vilket gör att barn med en annan bakgrund ställs utanför. Författarnas centrala frågeställningar är huruvida ungdomars kultur- och fritidssystemställningar kanske förstärker den socialt homogena skolgången och hur de ser ut beroende på social bakgrund, kön och var man är bosatt i Sverige. Vi är medvetna om att denna bok bygger på studier gjorda för drygt 20 år sedan, men vill trots det belysa att de delar i boken som berör just social och kulturell reproduktion och utbildningssociologiska perspektiv är ständigt aktuella (Jönsson m fl, 1993).

2.5 Ungas framtidsdrömmar

Forsknings- och konsultföretaget Kairos Future AB i samarbete med Wyatt Media Group utförde år 2008 en omfattande studie om svenska ungdomars framtidstro. Syftet med *Min Bild av Drömsamhället*, som undersökningen heter, var att ta reda på vad dagens unga har för framtidsdrömmar. Kairos Future ville även undersöka vilka faktorer som gör att unga trivs på orten där de bor och vilka faktorer som bidrar till att andra flyttar från orten och aldrig återvänder. Ytterligare en central frågeställning i studien handlar om vad som utmärker de ungdomar som ser ljusst på framtiden och vad det är som ger en framtidstro. En enkät skickades ut via Bilddagboken och Lunarstorm, två bland ungdomar populära chatforum på Internet. 19 000 ungdomar mellan 15 och 19 år besvarade enkäten. Resultaten av undersökningen som Kairos Future AB presenterar visar att majoriteten ser ljusst på sin framtid. Studien visar också att

unga anser att det viktigaste i livet är frihet och att de anser att egna förväntningar är viktigare att leva upp till än andras. Livets högsta drömmar handlar om ett relativt traditionellt livsmönster där jobb, hitta den rätta, familjebildande och ett fint boende tar plats i toppen. Ungdomarna drömmer företrädesvis inte om att flytta utomlands, ett kändisskap eller att bli rika. Snarare uppger de att leva framtidsdrömmen i det lilla med sina nära, med familjen. Ungdomarnas uppger *att inte få ett jobb* som den största hotbilden mot sina framtidsdrömmar. *Miljöförstöring* kommer på andra plats och på tredje plats *att inte ha någon att vara tillsammans med* (Johnsson, Sofia & Kiefer, Anna, 2009).

3. Teoretiska perspektiv

3.1 Val av teorier

Vi anser att flera olika teoretiska ingångar är relevanta och intressanta att analysera vårt material utifrån. I vår inledande diskussion kring avgränsningar för de teoretiska perspektiven blev det för oss, med vår jämförelse mellan tjejer och killar, självklart att ha ett genusperspektiv. Vi har utgått från R.W. Connells begrepp i syfte att reflektera över skillnader och likheter i vad som sägs mellan tjejerna och killarna. Eftersom det finns ytterligare en jämförande variabel i studien mellan olika gymnasieprogram, och som i detta fall likställs med skilda socioekonomiska klasser, ville vi använda Pierre Bourdieus klassteori. Vi var samtidigt överens om att vi ville komplettera valda teoretiska perspektiv med Thomas Ziehes teorier om kulturell friställning, vilket ger oss möjlighet att se på våra gruppdiskussioner genom ett mer individnära perspektiv. Anthony Giddens teorier om en alltmer globaliserad och medialiserad värld är enligt oss intressanta och aktuella för vårt material. Vi använder sammanfattningsvis dessa teorier med det senmoderna samhället som förståelseram.

3.2 Det senmoderna samhället

Den brittiske sociologen Anthony Giddens (2003) relaterar vårt samhälle idag, det senmoderna samhället, till en medialiserad värld som är präglad av globaliseringen på alla nivåer i samhället. Människan har tillgång till ofantliga mängder information och tvångsmatas med intryck, kunskap och influenser som hon dagligen måste hantera (Giddens, 2003). I denna process blir det allt viktigare för individen att aktivt välja livsstil och designa sina individuella livsplaner, detta i en tid då den stabilitet som traditioner utgör avtar alltmer. Hon blir tvungen att sortera ut och välja relevant information och samtidigt baka in det i identitetens skapandeprocess (Giddens, 1999). Giddens (1999) ser både positiva och negativa effekter av globaliseringens framväxt och menar att vissa individer bejakar den kulturella mångfalden som det senmoderna samhället erbjuder och lyckas skapa en dynamisk identitet. Samtidigt blir andra individer förvirrade och känner sig splittrade av alla val som måste göras (Giddens, 2003).

När vi fortsättningsvis använder begreppet ”Det senmoderna samhället” avser vi det västerländska samhället idag och som det beskrivs i texten ovan.

3.3 Teori om klass

Den franske sociologen Pierre Bourdieu förklarar reproduktionen av klasser och sociala skikt genom flera olika begrepp. En grundläggande tanke i Bourdieus teori är att människans handlingar alltid är sociala och kollektiva i sin karaktär. Genom att vi, under vår livstid, rör oss i många olika sociala miljöer skaffar vi oss erfarenheter och handlingsmönster som passar in i olika situationer. Dessa erfarenheter och vårt medvetande om dem kallar Bourdieu vårt habitus. Vi kan under vår väg genom livet påverka vårt habitus, men människans ursprung och uppväxtvillkor är det som formar habitus allra mest, menar Bourdieu. Det är viktigt att se att skapandet av habitus sker utifrån såväl samspel som motsättningar mellan den enskilde människan och samhället (Carle, 2003). Vidare, menar Bourdieu, att vår smak är vårt främsta verktyg för att röra oss i den sociala världen och skilja oss från andra och deras smak. Människans uppfattningar och smak kring olika kulturella områden, men också hur vi handlar rent praktiskt, skapar en livsstil och ett nät av egenskaper som fungerar ihop. Våra val i livet kan kopplas till just hur våra levnadsvillkor (existensbetingelser) har format oss och vår livsstil. Olika livsstilar blir något som upprätthåller en skiljelinje mellan olika sociala klasser och skikt och som i ett längre perspektiv medför olika livsvillkor och möjligheter (ibid).

För att än bättre kunna förstå och analysera reproduktionen av klass och olika sociala skikts smaker och livsstilar delar Bourdieu in människans tillgångar i olika kapital. Det handlar om det ekonomiska kapitalet, som rör innehav av och hur man kan styra över ekonomiska tillgångar. Det kulturella kapitalet innebär vilken tillgång man har till kultur i form av litteratur, konst och musik men också bildning och förhållningssätt till skola och högre utbildningar. Till det kulturella kapitalet kan som exempel räknas in hur väl man behärskar det språk som används i olika utbildningsmiljöer. Att känna till, behärska och kunna ge uttryck för de olika symboler och attribut som hör till ens sociala fält kallas det symboliska kapitalet. Slutligen innefattar Bourdieus teori om kapital även det sociala kapitalet. Det berör de sociala kontakter och det nät av förbindelser som kan öka människans möjligheter i livet (Carle, 2003).

Bourdies teori kan sammanfattningsvis sägas handla om sociala relationer, beskrivna bland annat genom begreppet habitus, vilket har sin grogrund i kollektiva, sociala konkurrensfält. Med fält, menar Bourdieu, hur människor grupperar sig utifrån utbildning, yrke eller professionell status. För att som individ kunna röra sig framåt mot nya, högre positioner i andra konkurrensfält krävs att man kan ta tillvara på dessa fälts viktiga kapitalformer. På så vis fyller individen på sina klassmässiga erfarenheter och sitt medvetande om dem, sitt habitus (Carle, 2003).

Med bakgrund i Bourdieus teorier om reproduktion är det lätt att tänka att människors öden är förutbestämda efter de sociala miljöer och klasstrukturer de lever i. Det är dock viktigt att inte se människor som ständiga bärare av de strukturer som olika sociala skikt innebär även om denna teori om reproduktion av klass ofta kan uppfattas som förutbestämd (Jönsson m fl, 1993).

3.4 Kulturell friställning

Den tyske socialisationsteoretikern Thomas Ziehe beskriver vårt senmoderna samhälle som en tid då gamla traditioner och värderingar allt snabbare bryts ned och ifrågasätts allt mer. Hur man arbetar, bildar familj eller skapar identitet är inte längre självklart på samma sätt som förr. Han

beskriver att det sker en kulturell friställning från gamla traditioner och menar att denna process är både en positiv som negativ sådan. Den bidrar dels till osäkerhet och påfrestningar men ger också möjlighet till förändring (Ziehe, 1993).

Ziehe menar att det finns tre grundläggande drag i människors livsvärldar som har fått en ny och större betydelse i vår senmoderna tid. Dessa tre är reflexivitet, görbarhet och individualisering. Med *reflexivitet* menar Ziehe att vi idag, genom vårt samhälle, ges allt större utrymme att tänka och tala om oss själva och vår identitet, och även samtidigt distansera oss från oss själva. *Görbarhet* beskrivs som att vi idag har en större möjlighet att skapa vad vi vill, som exempel vår personliga karaktär. Denna görbarhet innebär samtidigt ett allt större ansvar. Vi är inte längre förutbestämt präglade av vårt arv från föräldrar eller medfödda personliga drag utan kan göra om och skapa oss själva utifrån alla de val vi har framför oss, bäst vi vill. Slutligen menar Ziehe att *individualiseringen* ökar. Människor ställs idag inför allt fler val och handlingsalternativ, både påtvingade men också frivilliga, och detta inom alla livsområden. Han problematiserar detta med att belysa den skillnad som kan uppstå då klyftan mellan drömmar och verklighet blir stor. Detta kan leda till både ny energi, engagemang och tro på sig själv men också frustration och besvikelse då målen blir ouppnåeliga. Denna kulturella moderniseringsprocess kan tänkas påverka ungdomar allra snabbast och mest omfattande. Dels beroende på att de befinner sig i en ständigt föränderlig och känslig identitetsskapande fas i livet där äldre på ett annat sätt kan stå stadigt i sina gamla, invanda livsmönster. Det kan också förstås utifrån den inre, psykiska struktur som unga bygger upp genom att växa upp under modernare förhållanden, de hanterar livets utmaningar på ett annat sätt än vuxna och har ett tydligare jagtänkande (ibid).

3.5 Genusperspektiv

Enligt Nationalencyklopedins beskrivning används genus i syfte att förstå och belysa de föreställningar, tankar och beteenden som gemensamt bildar människans sociala kön. Begreppet infördes i forskningssammanhang i början av 1980-talet (Nationalencyklopedin).

För att ge en grund till den del av analysen där genusperspektivet lyfts in inleder vi med att problematisera begreppen kön och genus. Vid en djupdykning i litteratur och forskning kring de båda begreppen framträder snart en uppsjö av olika förgreningar, synsätt, begrepps innebörder och teorier. Med bakgrund av detta och att genusperspektivet är ett av flera instrument i vår analys har vi valt att begränsa omfattningen av den teoretiska presentationen. Vi vill använda oss av R. W. Connell (2003, 2008), Professor of Education vid universitetet i Sydney, och hans definitioner och begrepp inom ämnet. Vi har även berört texter av Nils Hammarén (2008) och Fanny Ambjörnsson (2003).

Professor R. W. Connell problematiserar i sin bok *Om genus* (2003) olika genusmodeller. En sådan modell, som tar stor plats i genusforskningen, är socialisationsmodellen. Modellens tanke är att man genom socialisation iklär sig könsroller. Till sin hjälp har individen s.k. socialisationsagenter, t.ex. skolan, kamraterna och familjen. Dessa agenter sätter upp normer och förväntningar på hur man ska bete sig beroende på om man är pojke eller flicka. Connell anser att det ligger mycket i att man redan som barn iklär sig genus genom specifika färger på kläder, olika typer av leksaker, förväntningar från omgivningen, uppfostran etc. Connell riktar samtidigt, utifrån flera aspekter, skarp kritik mot socialisationsmodellen som utgår från att det finns två olika könsroller, en för

pojkar och en för flickor. Connell (2003) anser att det finns ofantligt många fler än så. Andra faktorer som författaren nämner som betydelsefulla för maskulinitet och femininitet i dagens samhälle, och som han anser att socialisationsmodellen bortser ifrån, är kulturella aspekter, klasskillnader och traditioner (Connell, 2003).

Connell är kritisk mot genusmodeller som bygger på skillnader mellan könen. Författaren ger stöd för sitt argument genom resultat från hundra år lång forskning om könsskillnader. Exempel på studier som författaren tar upp är: Maccoby och Jacklin (1975), Rosalind Rosenberg (1982) och Halpern och LaMay (2000). Resultaten från dessa studier visar gång på gång att män och kvinnor, ur ett psykologiskt perspektiv, är mycket lika. Connell diskuterar kring varför upprepade forskningsresultat som belyser likheter mellan män och kvinnor är svåra för allmänheten att acceptera. Författaren är övertygad om att en förklaringsmodell till detta står att finna i den kulturella bakgrunden. I den västerländska kulturen är den polariserade genussymboliken stark. Han menar att historien delvis har skapat den genusordning som vi lever i, samtidigt som den ständigt skapas på nytt, fylls på och revideras (Connell, 2003). Connell bottenar sina tankar i vad han beskriver som en genusordning. Detta innebär att maskulinitet och femininitet ser olika ut i olika relationer och sociala situationer, men också förändras över tid (Connell, 2008). Connell använder också begreppet genushierarki för att förklara hur olika idealtyper för maskulinitet och femininitet tar plats i ett rangordningsschema. Hegemonisk maskulinitet har placerats överst i hierarkin och dominerar således över andra underordnande manligheter och kvinnligheter (ibid).

Nils Hammarén beskriver i sin doktorsavhandling *Förorten i huvudet* från 2008 hur kön och genus går in i varandra. Han är av åsikten att det handlar om den föränderliga diskursiva kontext som man befinner sig i som ligger till grund för hur en man respektive en kvinna bör agera. Hammarén väljer att använda sig av begreppet kön (konstruerat kön) framför genus. Valet bygger han delvis på resonemanget då han frågar sig om manliga och kvinnliga kroppar (kön) automatiskt leder till maskulint respektive feminint genus och om det kan det vara så att exempelvis kvinnor kan anta maskulina genus och vice versa? Enligt Hammarén, som tar avstamp i filosofen Judith Butlers konstruktivistiska teorier, är det en omöjlighet att kunna skilja den biologiska, fysiska kroppen från hur genus framställs. Detta är en sammanflätad process, och det finns ingen gräns dem emellan (Hammarén, 2008).

”Ungdomarna lär sig att hantera genusordningen. De lär sig att anta en viss genusidentitet och utföra vissa genusprestationer. De lär sig också hur man kan ha distans till en given genusidentitet och skoja om sina egna prestationer.” (Connell, 2003:109). Författaren diskuterar även ungdomars motstånd mot det han benämner som de hegemoniska genusdefinitionerna eller genusordningen. Resonemanget kan kopplas till Hammaréns diskussion kring huruvida kvinnor kan anta maskulina genus eller vice versa. Connell (2003) lyfter diskussionen ytterligare då han beskriver sin syn på de flerdimensionella genusprojekt som människor befinner sig i. Författaren menar att en ung människa kan utveckla flera olika och ibland motstridiga genusstrategier samtidigt. Han tar som exempel fotbollsspelaren som skriver poesi eller sexbomben som studerar flitigt för att komma in på Universitetet (Connell, 2003).

I en annan doktorsavhandling; *I en klass för sig*, belyser även socialantropologen Fanny Ambjörnsson (2003) att genus är en pågående process som hela tiden måste återskapas för att vara övertygande. Ambjörnsson tar i sammanhanget upp ett exempel med flickan som går genom

korridoren med sina skolböcker tryckta mot bröstet. Flickan slår sig ner i bänken intill sin tjejkompis och de börjar fnissa tillsammans med sina huvuden tätt intill varandra. Ambjörnsson menar att detta är ett exempel på beteende som bidrar till att skapa genus, men som enskild handling inte är tillräcklig för att bibehålla tillskrivningar. Författarens övertygelse är att genus handlar om nödvändiga upprepningar och ständiga processer (Ambjörnsson, 2003).

Oavsett vilket begrepp man väljer att använda och oavsett vilka tillskrivningar som anammas handlar det om att vara tydlig i sin framställning av dem och beskriva innebörden. Med ovan problematisering av begreppen kön och genus vill vi visa på komplexiteten i dessa laddade begrepp. Connells och Hammaréns beskrivningar av de båda begreppen bottnar i en likvärdig föreställning om att kön och genus är starkt integrerade i varandra och att det är svårt, om än kanske omöjligt att skilja dem åt. Vi har mot denna bakgrund ändå valt att vidare använda kön i avseende på biologiska faktorer och genus för sociala, kulturella och psykologiska förhållanden.

3.6 Sammanfattning av valda teorier

För att få större förståelse för ungdomars levnadsvillkor i vårt senmoderna samhälle anser vi att Anthony Giddens tankar om en alltmer globaliserad och medialiserad värld är intressanta och aktuella. De ger oss möjlighet att se på vårt resultat utifrån ett makroperspektiv. Med Thomas Ziehes tankar om kulturell friställning kan vi angripa resultatet av våra gruppdiskussioner genom ett mer individnära perspektiv. Pierre Bourdieus klassteori ger oss utrymme att analysera vårt material med hänsyn till hur fokusgruppen uttrycker sig kopplat till den klass eller sociala skikt som de befinner sig i. I vår analys vill vi använda ett genusperspektiv och R.W. Connells begrepp i syfte att reflektera över skillnader och likheter i vad som sägs mellan tjejerna och killarna.

4. Metod

I detta avsnitt presenterar vi de metoder vi har valt att använda oss av. Vi förklarar också hur vi har gått tillväga vid genomförandet av studien och presenterar de fokusgrupper som ligger till grund för uppsatsen. I avsnittet beskrivs även de etiska riktlinjer som vi har tagit ställning till under arbetets gång.

4.1 Kvalitativ metod

Vi vill med denna uppsats undersöka ungdomars drömmar och planer inför framtiden. Vårt val av metod föll på den kvalitativa, som kan hjälpa oss att förstå och tolka snarare än att förklara (Kvale, 2009). Utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar ansåg vi att en kvalitativ undersökning med fokusgrupper som metod lämpade sig bäst.

I den kvalitativa forskningen finns olika vetenskapsfilosofiska perspektiv att utgå ifrån. Vi har valt att utgå från det hermeneutiska perspektivet när vi har arbetat med och tolkat vår empiri. Widerberg (2002) har sammanfattat fyra grundantaganden gällande det hermeneutiska perspektivet. Det första antagandet är att mening blir till, framträder och endast blir möjligt att förstå i en kontext, i ett sammanhang. Det andra innebär att i all förståelse och tolkning är delarna beroende av helheten och omvänt. Det tredje antagandet är att all vår förståelse är grundad på någon slags förförståelse. Det fjärde och sista är att i alla tolkningar vi gör kan vi

spåra vissa förväntningar eller förutfattade meningar (Widerberg, 2002). För oss innebär det att vår förståelse för ungdomarna och deras berättelser utgår från deras verkligheter och sammanhang. De är alla runt 19 år och på väg att lämna gymnasieskolan för en mer oviss framtid. Vi måste också förstå ungdomarna utifrån faktorer som normer, värderingar och förväntningar som utgör ungdomens vardag. Vidare bör vi förstå resultaten utifrån den situation de är i då de uttrycker sina tankar. I vårt fall handlar det om en fokusgrupp. Kanske hade våra resultat sett annorlunda ut om vi istället hade varit osynliga och suttit med vid ungdomarnas middagsbord med familjen, eller om ungdomarna pratat enskilt under en rast? Under avsnittet; *Förförståelse*, i uppsatsens inledande kapitel redogör vi för hur vår förförståelse och våra förväntningar kan ha spelat in under arbetets gång.

Med den kvalitativa metoden får vi möjlighet att, i mötet och samtalet, djupare ta del av intervjupersonens livsvärld och deras relation till den. Det är subjektet som står i fokus och vi som undersökare kan ibland få ta del av berättelser och sidospår som vi från början inte räknat med (Kvale, 2009). Det är viktigt att som intervjuare vara öppen för nya synsätt och beskrivningar av fenomen och inte tänka i för snäva tolkningsramar. Med en kvalitativ metod ges en nyansrikedom som uppstår i mötet mellan intervjuperson och intervjuaren, något som inte går att erhålla vid en kvantitativ metod som exempelvis en enkätundersökning (Kvale, 2009). Ett idealiskt mål i den kvalitativa metoden är att som intervjuare se och uppleva vad intervjuobjektet ser och upplever, dess föreställningsvärld. Utifrån ett sådant inifrånperspektiv kan undersökaren med hjälp av passande teorier analysera dessa beskrivna upplevelser (Larsson, 2008).

Vid kvalitativa intervjuer finns det två olika ansatser att utgå ifrån, eller en kombination av dessa båda. Att ha en induktiv ansats innebär att förbehållslöst utforska området, medan en deduktiv ansats är mer teoristyrd och ute efter att pröva olika hypoteser. En kombination av en induktiv och deduktiv ansats genererar en abduktiv ansats (Larsson, 2008). För oss har det som exempel inneburit att vi har skapat teman med underfrågor i vår intervjuguide men att vi inte slaviskt har följt dem. Vår semistrukturerade intervjuguide och genomförandet av fokusgrupperna har genomsträvt av ett abduktivt arbetssätt.

4.2 Fokusgrupper som datainsamlingsmetod

Vi valde att använda oss av fokusgrupper då vi samlade in våra data. Grundtanken med denna metod är att studera en grups åsikter, tankar, attityder och uppfattningar kring ett visst område, men också att se hur gruppen diskuterar med varandra. Genom dessa två områden, *innehåll* och *interaktion*, kan undersökaren få kunskap om hur en viss grups kunskaps- och tankeutveckling ser ut i dess kulturella sammanhang, en kollektiv bild (Wibeck, 2007). Metoden, som från början användes för marknadsundersökningar, har blivit allt vanligare vid sociala studier. Vid genomförande av fokusgrupper kan den som leder gruppen, moderatorn, välja i hur stor utsträckning denne vill styra diskussionen. Ämnet är dock alltid förutbestämt av forskaren, som sedan väljer hur strukturerad diskussionen ska vara. Det är viktigt att tänka på att de man vänder sig till är intresserade av diskussionsämnet. Kvale (2009) belyser ett problem med fokusgrupper då man som undersökare vid livliga diskussioner har svårare att styra vad de mynnar ut i.

Vi ville undersöka ungdomars tankar och drömmar om sin framtid vad gäller arbete, utbildning, familj och fritid och tyckte att genomförande av fokusgrupper var en användbar metod till dessa

ämnen. Forskningsfrågan avgör huruvida strukturerad eller ostrukturerad gruppen ska vara, samt hur gruppens sammansättning skall se ut. Om ämnet är känsligt kan det vara lämpligt att dela in kvinnor och män i olika grupper och strukturera genomförandet tydligare (Wibeck, 2007). Vi valde att använda oss av en semistrukturerad intervjuguide. Vi lyfte upp teman till diskussion men hade som ambition att inte ställa för många frågor utan låta deltagarna tänka själva. Vi ville att deltagarna i gruppen skulle diskutera med varandra, snarare än att svara på våra frågor, vilket innebär en mer ostrukturerad form av genomförande. Vi valde att dela in fokusgrupperna i tjej- respektive killgrupper.

4.3 Urval och rekrytering

Då undersökaren ska välja hur många fokusgrupper som ska genomföras finns ett flertal faktorer att ta hänsyn till. Tidsaspekten är en sådan, då fler grupper ger desto mer råmaterial att transkribera. En tumregel är dock att genomföra minst tre grupper. Om det insamlade materialet är litet kan det vara svårt att analysera mönster och tendenser medan ett stort material till slut innebär att allt mindre ny information kommer fram. Det handlar om att uppskatta var gränsen för mättnad i materialet går (Wibeck, 2007). Vår ursprungliga tanke var att genomföra sex stycken fokusgrupper. Under processen för genomförandet av fokusgrupperna bedömde vi att det material som vi samlade in genom de fyra första grupperna var tillräckligt mättat med information samt rimligt att hantera för den tid vi hade att disponera för uppsatsskrivandet. En annan bidragande faktor till detta beslut var att vi såg en bra fördelning i råmaterialet vad gällde uppsatsens jämförande mellan tjejer och killar respektive deras olika socioekonomiska bakgrund. Detta beskrivs närmare nedan under rubriken *Tillvägagångssätt och genomförande*.

Det är också viktigt att tänka igenom hur många deltagare fokusgruppen skall ha. Svedberg (2007) problematiserar frågan om antalet deltagare i en grupp och menar att ju fler man är desto mindre känsla av inflytande och samhörighet får den enskilde individen. Med fler deltagare minskar på så vis det personliga engagemanget. Var och en får också mindre tid att uttrycka sig och avståndet mellan deltagarna i rummet ökar, vilket påverkar kommunikationen negativt (Svedberg, 2007). Enligt Wibeck (2007) är det optimala antalet deltagare för en fokusgrupp mellan fyra och sex personer. Vidare menar författaren att ett användande av homogena grupper underlättar diskussionen eftersom igenkänningsfaktorn är högre. Detta är en fördel då man vill att diskussionen ska komma igång (ibid). Vi hade tur vid sammansättningen av våra grupper, som bestod av mellan fyra och sex personer. Vi valde att använda oss av homogena grupper utifrån kön, socioekonomisk bakgrund, val av utbildning samt ålder. Wibeck beskriver att det vid en gruppssammansättning finns en poäng i att använda redan existerande grupper där medlemmarna känner varandra sedan tidigare. Diskussionerna kan då lättare komma igång och det är samtidigt lättare att få tag i grupper. Det finns också risker med redan existerande grupper. Det kan vara att deltagarna faller in i roller som skapar ett negativt samtalsklimat eller att vissa frågor inte diskuteras eftersom deltagarna redan vet vad de övriga tycker om dessa. I vår roll som moderatörer blir det då viktigt att fördela ordet om vi upptäcker att vissa tar mer plats än andra (ibid). Vi använde oss av grupper som mer eller mindre redan existerade. Eleverna gick i samma klass eller också var det en kombination med elever i parallellklasser. Väl medvetna om att det kan vara svårt att få till rätt antal deltagare i en fokusgrupp, eller överhuvudtaget få igång gruppen vid rätt tidpunkt på rätt plats, var vi mycket nöjda efter genomförandet av grupperna.

4.4 Presentation av fokusgrupperna

De fokusgrupper som vi i arbetet väljer att benämna som grupper på den yrkesförberedande utbildningen studerar på omvårdnadsprogrammet, gymnasial nivå. Omvårdnadsprogrammet riktar sig till ungdomar som vill arbeta med hälsa och friskvård. Utbildningen integrerar arbetsplatsförlagd praktik varvat med teoretisk och praktisk kunskap (Skolverket, 2008).

Statistiska centralbyrån presenterar i en aktuell studie hur könsstrukturer i utbildningar och yrken ser ut. Rapporten visar att kvinnor dominerar stort inom vårdsektorn. Av alla som genomgått omvårdnadsprogrammet eller någon liknande utbildning är 92 procent kvinnor (Statistiska centralbyrån, 2010a). Göteborgs utbildningsnämnds siffror i kvalitetsrapporten från 2008 konfirmerar denna sneda könsfördelning på omvårdnadsprogrammet. Deras statistik visar att 85 procent av de som studerar på omvårdnadsprogrammen i Göteborgs stad är kvinnor (Utbildningsnämnden, 2008).

Den gymnasieskola där vi utfört fokusgrupperna på den yrkesförberedande utbildningen har främst Göteborgs stad som upptagningsområde. Den är belägen i Göteborgs kommun, men vi kan inte bortse ifrån att det även kan finnas elever som kommer från andra områden. I uppsatsen finns en jämförande aspekt mellan två socioekonomiska klasser. För att kunna samla fokusgrupperna på den yrkesförberedande utbildningen till en förenlig, representativ socioekonomisk klass har vi valt att ta avstamp i statistik som visar på socioekonomiska förhållanden för elever som söker sig till omvårdnadsprogrammet. Denna faktor, snarare än det geografiska området Göteborgs stad som inryms av en stor bredd socioekonomiska dimensioner, har fått avgöra hur vi förenat fokusgrupperna i en lägre socioekonomisk klass.

Vi har valt att använda oss av Statistiska centralbyråns (SCB) statistik för att stödja vårt argument att ungdomarna på den yrkesförberedande utbildningen generellt sett tillhör en lägre socioekonomisk klass. SCB genomförde år 2003 en undersökning i en longitudinell studie för elevpanel 4; *UF 73 SM 03*. Den handlar bland annat om elevers socioekonomiska bakgrund kopplat till gymnasieutbildning. Studien omfattar 8000-9000 elever som vid undersökningstillfället gick andra året på gymnasiet. Statistiska centralbyrån använder sig av en socioekonomisk indelning (SEI) för att beskriva elevernas sociala bakgrund. I statistiken presenteras utifrån elevernas föräldrars arbeten och inkomst den socioekonomiska indelningen i sex olika grupper:

- ❖ ej facklärda arbetare - yrken med krav på mindre än två års utbildning efter grundskola
- ❖ facklärda arbetare - yrken med krav på två års utbildning efter grundskola
- ❖ lägre tjänstemän - yrken med krav på mindre än tre års utbildning efter grundskola
- ❖ tjänstemän på mellannivå - yrken med krav på tre till sex års utbildning efter grundskola
- ❖ högre tjänstemän – yrken med krav på minst sex års utbildning efter grundskola
- ❖ företagare - egna företagare samt medhjälpare i familjemedlems företag, inklusive företagare som bildat aktiebolag och formellt är anställda i egna företag

Sett utifrån dessa grupperingar av eleverna visar statistiken att de som går omvårdnadsprogrammet (främst flickor) främst kommer från de socioekonomiska grupperna: ej facklärd arbetare, facklärd arbetare samt lägre tjänstemän (Statistiska centralbyrån, 2003). Utifrån dessa resultat grundar vi vår hypotes om att våra fokusgrupper på den yrkesförberedande utbildningen främst tillhör en lägre socioekonomisk klass.

Fokusgrupperna på den studieförberedande utbildningen läser på samhällsvetenskapligt program med ekonomisk inriktning. Utbildningen vänder sig till ungdomar som vill studera vidare på universitet eller högskola. Yrken som skolan nämner som alternativ att studera vidare till och att arbeta som är ekonom, revisor, inom bankväsendet eller att starta eget företag. Dessa uppgifter är hämtade från den aktuella gymnasieskolans hemsida.

Könsfördelningen på samhällsvetenskapliga utbildningar är betydligt jämnare än på omvårdnadsprogrammet (Skolverket, 2009). Denna aspekt är relevant för den delen av analysen där vi intar ett genusperspektiv eftersom omvårdnadsprogrammet är en utbildning starkt överrepresenterad av tjejer.

Den gymnasieskola där vi utfört fokusgrupperna på det studieförberedande programmet är belägen i en kommun med god ekonomi. De enskilda hushållen visar där på förvärvs- och kapitalinkomster som ligger över rikets genomsnitt (Statistiska centralbyrån, 2010b). Utifrån detta underlag väljer vi att låta fokusgrupperna på den studieförberedande utbildningen representera en högre socioekonomisk klass än grupperna på den yrkesförberedande utbildningen.

Inför valet av gymnasieutbildning har ungdomen, i samförstånd med föräldrar, rätt till att välja skola och utbildning i viss utsträckning. Det tas hänsyn till praktiska möjligheter och betygsunderlag. Utifrån ovan presenterad statistik från SCB och Skolverket har vi valt att göra den antagelsen att deltagarna som utgör våra fokusgrupper är ett representativt urval för två olika socioekonomiska klasser. Grupperna på den yrkesförberedande utbildningen antar vi tillhör en lägre socioekonomisk klass medan grupperna på den studieförberedande utbildningen tillhör en högre socioekonomisk klass. Med denna utgångspunkt jämför och analyserar vi vårt material.

4.5 Tillvägagångssätt och genomförande

När vi bestämt oss för att genomföra fokusgrupper började vi fundera över hur vi skulle kunna få ihop grupperna. Vår målgrupp var elever som går sista året på gymnasiet och efter lite tankeverksamhet kontaktade vi fyra lärare i vår bekantskapskrets som vi kanske kunde få hjälp av. Tre av dessa, arbetandes i Göteborg med omnejd, presenterade idén för sina elever samtidigt som de delade ut det informationsblad som vi skrivit (se Bilaga 1). Vi bokade in fem grupper under vecka 43 och började med en tjej- respektive killgrupp som läser en yrkesförberedande utbildning. Dessa två diskussioner tog ca 1 timme vardera och med en kort paus mellan. Vi var moderator för varsin grupp och den som var mer passiv under genomförandet gjorde minnesanteckningar. Diskussionerna spelades in på mp3-spelare, två stycken för säkerhets skull, och detta efter överenskommelse med grupperna. Dag två besökte vi ytterligare en gymnasieskola och två grupper som läser på en studieförberedande utbildning. Vi genomförde diskussionerna med samma arbetsuppdelning och upplägg som den första dagen. Den tredje dagen genomförde vi den sista fokusgruppen, då endast en killgrupp som studerar på en yrkesförberedande

utbildning. Vi hade som ambition att boka in även en tjejgrupp på denna skola men det gick inte att ordna under vecka 43. Detta medförde att denna grupp föll bort. Efter noggrant övervägande beslöt vi oss för att inte använda den femte fokusgruppen vi genomförde, killgruppen på en yrkesförberedande utbildning.

Vi utformade vår intervjuguide utifrån de olika teman, kopplade till framtidsdrömmar, som vi ville undersöka: *arbete, utbildning, familj, relationer och fritid* (se Bilaga 2). Dessa var våra ursprungliga, breda områden som vi ville täcka in. Vi hade som ambition att låta deltagarna tänka och tala fritt och lutade oss, om diskussionen skulle köra fast, mot ett antal stödfrågor. Vid ett mer ostrukturerat genomförande av fokusgrupper kan moderatorn ta upp nya ämnen eller beskriva problemområden mer allmänt än genom specifika frågeställningar (Wibeck, 2007). Vid genomförandet av fokusgrupperna använde vi oss av en semistrukturerad intervjuguide. Vår upplevelse var att det skiljde sig åt mellan de olika grupperna i hur stor grad vi som moderatorer fick skjuta på diskussionen genom frågor och tankar. Vi försökte dock låta deltagarna själva i så stor utsträckning som möjligt föra diskussionerna framåt, detta för att undvika att vår förförståelse och våra förutfattade meningar skulle färga diskussionerna.

För oss båda var det första gången vi genomförde fokusgrupper vilket säkert påverkade vår grad av "is i magen", som Wibeck nämner som en egenskap att ta fasta på. Att som moderator vänta ut deltagarna och använda tystnaden kan bidra till nya spår i diskussionen men är en tränings sak. Det gäller också hur aktiv och bekräftande vi som moderatorer är under diskussionen. Om vi i stor utsträckning instämmer och uppmuntrar deltagarnas åsikter kan det skapa ett samtalsklimat som i förlängningen blir mindre tillåtande eftersom deltagarna kanske undviker vissa ämnen som kan upplevas som fel (ibid). Återigen är detta något som vi som moderatorer blev bättre på med tiden, men som vi försökte att tänka på under genomförandet.

Vi diskuterade inför genomförandet av fokusgrupperna om vi skulle använda oss av ett stimulusmaterial för att väcka deltagarnas intresse för ämnet. Ett stimulusmaterial kan vara bilder, en videofilm, citat eller något annat med koppling till det som ska diskuteras. Det ska väcka frågor och diskussionslust snarare än att komma med svar och vara faktaspäckat (ibid). Vår tanke var att lägga fram bilder på två olika ytterligheter kopplade till våra olika teman, men bestämde oss för att låta bli. Vi tänkte att det skulle ta onödig tid från diskussionerna och bli mer rörigt snarare än givande.

4.6 Hur vi transkriberade

För att få bästa möjliga underlag till en noggrann analys av fokusgruppsdiskussionerna är en transkription, utskrift, det enda tänkbara. Det är också det mest tidskrävande tillvägagångssättet (Wibeck, 2007). Vi transkriberade vårt material en gång och valde att transkribera de grupper som vi själva varit moderatorer för, alltså två grupper var. Vi försökte att starta med transkriberingen så snabbt som möjligt efter våra genomförda grupper. Wibeck beskriver tre olika nivåer av transkription där den första nivån är mest avancerad. Vi lade oss någonstans mellan den andra och tredje nivån. Som exempel skrev vi ut skratt eller medhåll från övriga deltagare. Vidare menar Wibeck att ju finare transkription man gör, desto större möjlighet att analysera hur deltagarna interagerar i diskussionen.

4.7 Analysmetod

Vi har, från arbetets första dag, haft ett abduktivt förhållningssätt. Detta har präglat våra förberedelser av intervjuguide, vårt val av teorier samt genomförandet av fokusgrupperna och hur vi analyserat vårt material. Det abduktiva förhållningssättet betyder att vi som undersökare pendlar mellan del och helhet, teori och empiri (Kvale, 2009).

Uppsatsens syfte och frågeställningar styr både datainsamling och valet av analysmetod (Wibeck, 2007). Då syftet med uppsatsen är att undersöka hur ungdomars framtidsdrömmar ser ut utifrån två jämförande aspekter ansåg vi att en innehållsanalys var att föredra. Vi vill ta reda på frågor som vilka framtidsdrömmar de unga har och hur de ser på möjligheter och hinder att uppnå dessa framtidsdrömmar. Analysen inleds redan vid första fokusgruppsintervjun. Insamling av data och analys är således två parallella processer. Wibeck (2007) menar att forskaren bör vara vaksam på detta så att förhastade analyser som saknar stöd i empirin som helhet kan undvikas. Efter genomförd transkribering och genomläsning av materialet studerade vi uppsatsens frågeställningar och gjorde en översiktsanalys. Syftet med översiktsanalysen var att få en helhetsbild över de diskussionsämnen och teman som fokusgrupperna berört, en första grov kartläggning av materialet (ibid). För att öka reliabiliteten satte vi oss sedan åtskilt med var sin upplaga av transkriberingsmaterialet för att mer djupgående kartlägga olika teman. Ett sätt att analysera materialet är genom kategorisering då intervjutexterna reduceras och struktureras till ett mer hanterbart material. Kategorierna kan både vara utvecklade på förhand och växa fram under arbetets gång, som i vårt fall (Kvale, 2009). Vi tittade närmare på de teman, kategorier, som vi utformat till vår intervjuguide, men fann även andra teman som lyftes i diskussionerna och som vi ansåg intressanta för uppsatsens syfte. I denna del av analysen valde vi även att sortera bort eller omforma redan i förväg utformade teman. Exempel på sådana teman är *lycka* och *fritid*, som ursprungligen fanns med i vår intervjuguide men som tog en annan form på vägen.

Efter kodning av materialet, genom färgläggning där varje tema fick en färg, inleddes något som kan liknas vid meningskoncentrering. Meningskoncentrering innebär att längre uttalanden från deltagare sammanfattas i några få ord (Kvale, 2009). Dessa förkortade formuleringar av uttalanden placerades under respektive grupp och tema. Då vi strävade efter att analysera vad grupperna uttryckte snarare än enskilda individers uttalanden, som stack ut från mängden och inte fick gensvar från gruppen, sorterade vi därefter bort de citat som inte var talande för gruppen. Under arbetet med att plocka ut essensen i intervjutexterna var vi öppna för nya teman och tankar och tittade samtidigt på det vi ansåg vara mest värdefullt för uppsatsens syfte och frågeställningar. Därefter påbörjade vi en konkretisering av de fyra gruppernas åsikter. Att sammanställa de tankar och uttryck som kännetecknade respektive grupp var nödvändigt för att kunna göra jämförelser senare i analysen. Vi fortsatte analysprocessen med att söka efter trender och mönster i vårt sorterade material.

4.8 Forskningsetiska överväganden

Etiska problem och överväganden finns med under hela intervjuundersökningen, från planeringsstadiet till rapporteringen (Kvale, 2009). Vetenskapsrådet (2002) presenterar fyra grundläggande huvudkrav inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vi har under arbetets gång utgått

ifrån dessa krav. Kvale (2009) beskriver samtyckeskravet som att den tillfrågade själv bestämmer om den vill vara med i undersökningen. I och med utlämnandet av vår inbjudan till fokusgrupperna (se Bilaga 1) samtyckte deltagarna till att delta. Innan diskussionerna i fokusgrupperna tog fart introducerade den av oss som var moderator de regler, riktlinjer och upplägg som gällde för diskussionen. Innebörden av det som Vetenskapsrådet benämner som informationskravet och samtyckeskravet framlades på ett kortfattat och begripligt sätt. Deltagarna informerades om uppsatsens syfte samt att de var där frivilligt och att de när som helst kunde avbryta sin medverkan utan påföljder. Vi betonade även att om det dök upp en fråga som någon inte ville svara på eller om diskussionen gled in på ämnen som kunde upplevas vara obekväma att diskutera, var det helt OK att vara tyst eller säga att man inte ville svara.

Beträffande konfidentialitet i samband med fokusgrupper är det av en annan karaktär än vid exempelvis en djupintervju med en deltagare åt gången (Wibeck, 2007). Det finns svårigheter med att som forskare utlova absolut anonymitet för deltagarna, men konfidentialitet kan ändå uppnås (ibid). Vi som genomförde fokusgrupperna kunde garantera att vi skulle handskas med det insamlade materialet, anteckningar och ljudupptagningar, med största varsamhet och att deltagarna skulle få andra namn redan i transkriberingen. Skolans namn skulle heller inte nämnas. Vad vi däremot inte kunde stå som garant för var vad deltagarna själva gjorde med informationen efter intervjusituationen. Detta uppmärksammades genom att deltagarna muntligt fick lova varandra att inte prata om det som skulle komma att sägas utanför rummet. Vidare var vi tydliga med att informera deltagarna att de skulle kunna ta del av den färdiga uppsatsen.

4.9 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet handlar om tillförlitligheten i uppsatsen. Det finns olika sätt att gå till väga då man vill undersöka om materialet som samlats in är tillförlitligt eller inte (Kvale, 2009). Om andra personer skulle använda sig av samma metod, i detta fall fokusgrupper, och genomföra en studie med samma syfte vid ett annat tillfälle, skulle resultaten då se likadana ut som i denna undersökning? Det är något som i forskartraditionen är eftersträvansvärt. Ett sätt att öka reliabiliteten är om samma moderator leder alla fokusgrupperna som ingår i uppsatsen (Wibeck, 2007). Av de fyra fokusgrupper som analysen bygger på valde vi dock att leda två var. Detta på grund av att vi även såg det som ett lärotillfälle, att både vara moderator och att sitta bredvid, föra anteckningar och att lyssna. Vi är medvetna om att detta kan ha minskat reliabiliteten i materialet.

Ytterligare en faktor som ökar reliabiliteten i fokusgruppsstudier är att låta olika forskare översiktligt analysera materialet för att få olika perspektiv på empirin (Wibeck, 2007). Vi angrep vårt insamlade material utifrån idén om inter-kodarreliabilitet. Det innebär att vi båda kodade vårt material på varsitt håll utifrån på förhand bestämda kriterier. Därpå såg vi hur vi kategoriserat materialet efter olika ämnen och jämförde likheter och skillnader (ibid). Vi konstaterade att vår kodning samstämde väl och att reliabiliteten i materialet därmed kunde antas vara relativt hög.

Att dokumentera fokusgruppsintervjuer med hjälp av ljudupptagning ökar reliabiliteten i materialet (Wibeck, 2007). Det finns dock en svårighet med att forskaren vid transkriberingstillfället inte kan se vem det är som pratar och författaren ser detta som ett problem. Vi såg dock inte detta som ett problem i vårt fall då vi främst intresserade oss för gruppens röst och inte den enskilda individens. Under inspelningen av diskussionerna förde den

av oss som inte var moderator anteckningar. Vi kunde på så vis, med både inspelningar och anteckningar, lättare ta reda på vem av deltagarna som sade vad.

Validitet innebär i vilken utsträckning det som undersöks egentligen är det som är tänkt att undersökas. Det handlar om uppsatsens trovärdighet (Kvale, 2009). Wibeck (2007) beskriver olika faror för validiteten inom fokusgruppsstudier. Författaren tar upp gruppsytryck, artighet, oro, rädsla, upplevda hot och andra interpersonella förhållanden som exempel på faktorer som kan äventyra validiteten. För att öka trovärdigheten i materialet bör fokusgrupperna äga rum i en miljö som är bekant för deltagarna och där de kan känna sig trygga. Beträffande de fokusgrupper som är aktuella i denna studie befann vi oss i olika samtalsrum på respektive skola. Vi hade som förhoppning att skapa ett klimat i gruppen som genererade att ungdomarna skulle känna sig trygga att säga vad de tyckte, tänkte och kände. Vi inledde med att småprata lite i grupperna för att skapa en avslappnad stämning och för att signalera att vi inte var ute efter stela, prestigefulla svar utan snarare efterfrågade en dynamisk diskussion. Moderatören belyste att det inte fanns några rätt eller fel och det var ungdomarna som var experterna i sammanhanget. Vi var intresserade av att höra deras berättelser och tankar, vår uppgift bestod endast i att vägleda samtalet in i de teman som vi ville att de skulle diskutera.

Vi är medvetna om att vårt val av kvalitativ metod och fokusgrupper inte är till för generaliseringar. Vår undersökning innefattas av fyra grupper ungdomar med fyra till sex deltagare i varje grupp. Materialet är talande just för denna grupp ungdomar som ligger till grund för undersökningen. Vi kan dock anta att deras åsikter till viss del speglar den stora gruppen ungdomar i Sverige idag.

5. Resultat, jämförelse och analys

Vi har valt att presentera vårt resultat och vår analys utifrån rubrikerna: *Drömmar och val*, *Arbete och utbildning*, *Möjligheter och hinder* samt *Familj och relationer*. Vi presenterar resultatet varvat med citat och därefter följer en analysdel, detta för var och en av rubrikerna. Namnen på deltagarna är fingerade. De jämförande aspekterna; klass och genus, sker fortlöpande i presentationen. Vi har baserat de fyra rubrikerna på våra huvudfrågeställningar:

- Hur tänker och resonerar ungdomarna om sina framtidsdrömmar och sina valmöjligheter utifrån arbete, utbildning, familj och relationer?
- Hur ser ungdomarna på sina möjligheter och hinder inför framtiden?
- På vilka sätt samstämmer och/eller skiljer sig ungdomarnas framtidsbilder åt utifrån ett klass- och genusperspektiv?

5.1 Drömmar och val

Under denna rubrik har vi sammanställt resultatet från de fyra fokusgrupperna vad gäller deras framtidsdrömmar och tankar om valmöjligheter. Hur ser skillnaderna och likheterna ut kopplat till klasstillhörighet eller sett utifrån genus? Vad tillåter sig ungdomarna att drömma om?

Resultatet visade på stor enighet i de fyra grupperna i hur de såg på vikten av att ha framtidsdrömmar. Deltagarna ansåg att alla framtidsdrömmar var tillåtna, och de tyckte också att drömmar ska kunna bytas ut och omformuleras under livets gång.

Rick: ”Det är viktigt att planera, men drömmar, det kommer alltid nya drömmar. Ibland glömmen man de drömmarna som man verkligen ville förverkliga.”

I fokusgrupperna exemplifierades det faktum att människors drömmar ser olika ut och deltagarna menade att det är nödvändigt om samhället ska kunna fungera. Det fanns en skillnad mellan grupperna på den studieförberedande respektive den yrkesförberedande utbildningen i hur deltagarna resonerar om framtidsdrömmar kopplade till olika yrkesroller i samhället. Grupperna på den studieförberedande utbildningen diskuterade kring olika karriärmöjligheter i yrkeslivet, något som inte uttrycktes i de andra fokusgrupperna. Nedan följer citat från två av tjejerna på den studieförberedande utbildningen.

Sara - ”Jag fick lite chock på mitt jobb. Jag jobbar ju på X (en skobutikskedja, författarnas kommentar) och där jobbar ju folk på heltid. Och jag ser det som att: hur kan dom vilja ha det som heltidsjobb?, men dom säger att: det här är kul, det här vill vi göra. Alltså, först fattade inte jag det. Jag skulle kunna göra det som ett extrajobb, men jag skulle aldrig kunna göra det på heltid./...”

Louise – ”Det är väl jätteviktigt att folk har olika drömmar, annars så skulle alla gå runt och vara textilekonomer, då kan man ju inte köpa några skor.”

Ett huvuddrag i diskussionerna i grupperna på den yrkesförberedande utbildningen var deras beskrivningar om drömmarnas funktioner som mål och delmål. Under samma diskussionstema bland tjejerna på den studieförberedande utbildningen fördes samtalet vidare in i en diskussion om den ökande valfriheten. De ansåg att det finns både positiva och negativa aspekter med alla de val som erbjuds, fast de positiva väger över. De liknade dessa valmöjligheter med ett I-landsproblem.

Julia – ”Det är ett I-landsproblem, att kunna välja precis vilken inriktning i inriktningen, typ såna saker, som man ska välja. Det är egentligen nästan bara bra.”

Även bland killarna på den studieförberedande utbildningen diskuterades alla de valmöjligheter som de står inför. De gav likväl som tjejgruppen ovan en tvetydig bild av valfrihetens dilemma.

Noa – ”.../jag tror att det är en ganska stor trygghet om man vet att det finns bara en väg att gå så man slipper välja men det är också skönt att kunna göra vad man vill och bli den man vill bli. Men liksom för hundra år sedan så var det mer som att det fanns bara två tre saker att välja på, och det valde man eller så. Nu så finns det hundra olika, så nu kan man bli den man alltid har velat bli...på ett annat sätt.”

Analys

Ungdomarna i fokusgrupperna gav en unison bild om att det är viktigt att drömma om framtiden. De fyra grupperna var också samstämmiga i åsikten om att man ska kunna omformulera drömmar och mål i livet, vilket vi kan koppla till Ziehes begrepp görbarhet. Individens ökade

görbarhet innebär en större möjlighet att skapa och omskapa sin livsvärld och sina drömmar, vilket deltagarna också belyste. Diskussionerna tog däremot olika form när deltagarna pratade om valmöjligheter. När vi tittar på vårt material ser vi att denna diskussion i stort sett saknades i grupperna på den yrkesförberedande utbildningen. Flera av ungdomarna på den studieförberedande utbildningen visade däremot en oförståelse för yrkesval som samhälleligt rankas lägre. Sara beskriver i ett citat ovan en oförståelse för att en människa kan välja att arbeta i en skobutik på heltid vilket är något som hon själv anser otänkbart.

Tjejerna och killarna på den studieförberedande utbildningen satte fingret på ambivalensen kring den ökande valmöjligheten. De pratade om alla val som ett I-landsproblem. Vi tänker att tillgången till valen inte enbart är ett I-landsproblem utan också en klassfråga. Ungdomarna som går den studieförberedande utbildningen gav uttryck för att bära på ett socialt och kulturellt kapital som innebär större valmöjligheter, något som de själva inte reflekterade över. Detta i form av kontakter, betyg, kunskap och tillgång till en annan utbildningsnivå än vad ungdomarna på den yrkesförberedande utbildningen har.

Det utbud som det senmoderna samhället erbjuder genom den mängden av val och de alternativa vägarna att gå i livet skapar inte bara möjligheter utan också stress och ambivalens. I fokusgrupperna i den högre samhällsklassen blev det tydligt att vissa har svårare än andra att hantera den press som Giddens beskriver att det senmoderna samhället för med sig. Dessa ungdomar kände en osäkerhet inför framtiden snarare än en känsla av trygghet i vad valmöjligheterna kan föra med sig.

Utifrån ett genusperspektiv ser vi inga tydliga skillnader i tjejernas och killarnas tankar kring framtidsdrömmar och val och sättet att resonera kring dessa. Skillnader uppstår istället mellan grupperna utifrån de olika utbildningarna och de olika klasstillhörigheter som ungdomarna uppvisar. Exempel på det blir hur både tjej- och killgruppen på den studieförberedande utbildningen diskuterade. Deras diskussioner handlade t.ex. om när och vad man väljer att studera, att resa och om ekonomi och pengar. Grupperna på den yrkesförberedande utbildningen gav också en samstämmig bild av sina framtidsdrömmar och val men deras diskussioner bottnade i idéer om att yrkeslivet står närmast på tur och därefter familjebildande.

5.2 Arbete och utbildning

I en tid då allt fler unga står utanför arbetsmarknaden och allt fler söker sig till vidare studier efter gymnasiet frågar vi oss; hur tänker de unga själva gällande arbete och utbildning?

Ungdomarna på den yrkesförberedande utbildningen beskrev drömscenarion och drömjobb som gick i linje med deras utbildning. Det handlade om vård- och uniformsyrken och de beskrev sig själva inom dessa yrken i framtiden.

Olof – ”Blir man inte polis så är det nåt inom räddningstjänsten som lockar, som brandman eller ambulansförare eller nånting åt det hållet. Nåt som är lite...nåt inom räddningstjänsten...”

Grupperna på den studieförberedande utbildningen gav en osäker bild över vad de vill göra i framtiden vad gäller både utbildning och arbete. Flera deltagare beskrev att de har liten kunskap

om vilken typ av arbeten som gymnasieutbildningen och fortsatta studier kan generera. I tjejgruppen gavs exempel på att de någon gång i framtiden skulle kunna tänka sig att arbeta med ekonomi eller juridik, men när eller om det blir så var ovisst. Killarna beskrev inledningsvis av diskussionen storslagna drömjobb som fotbollsproffs, hockeyproffs och rockstjärna. Längre fram i samtalet gav killarna andra exempel på drömscenarion. De beskrev då yrken som mäklare och ekonom som aktuella andrahandsalternativ, men majoriteten av deltagarna lämnade en oviss bild av framtiden.

Joel – ”För jag valde liksom också den här linjen för att den var så bred, jag har liksom ingen aning om vad jag vill göra, har tittat på de flesta yrkena och det är liksom ingenting som verkligen passar mig och så... Tills vidare låter jag bara tiden gå så får jag se var jag hamnar...”

Andra åsikter som blir talande för grupperna på den studieförberedande utbildningen är att de såg en lång väg fram till arbetslivet och att mycket skall hinnas med på vägen innan de stadgar sig. De vill förverkliga sig själva genom att prova olika tillfälliga arbeten och göra resor innan studier och yrkeskarriären tar vid.

Sara – ”Jag ska inte börja plugga direkt utan jag vill få lite såhär livserfarenhet/.../jag ska ta ett eller två år ledigt och först åka till Australien tror jag och resa runt där och åka till Norra Kaledonien och alla öarna och sedan tror jag USA och kanske jobba som aupair eller någonting/...”

De yrkesförberedande grupperna beskrev att de snabbt vill komma ut i yrkeslivet efter gymnasiet. Olof beskrev hur han upplever den långa vägen till drömjobbet, mot sin vilja, och fick starkt medhåll av alla deltagarna i gruppen.

Olof – ”Sen det med polishögskolan är att man får söka in när man är 20, men det är väldigt få som kommer in när man är 20, så de som kommer in är kanske 23-24 så är det en treårig utbildning så när man är klar är man 28-29, det känns inte så jättekul.”

Ett tema i vår intervjuguide handlar om förebilder såsom föräldrar eller släktingar, och hur ungdomarna upplever deras påverkan av studie- och yrkesval. Den grupp som tydligast uttryckte att det fanns förebilder är tjejgruppen på det yrkesförberedande programmet. I denna grupp beskrev merparten av deltagarna hur föräldrar och släktingar inspirerat och påverkat dem i deras val av utbildning och yrke. Majoriteten bland tjejerna i denna grupp berättade att deras drömjobb finns inom sjuk- och friskvården. Ciccie berättade om sitt drömjobb inom vårdsektorn och om hur hon kom på att hon vill arbeta som sjuksköterska.

Ciccie- ”.../det fastnade jag för när jag var liten också. Och så jobbar många i min släkt också på sjukhus. Så det blev lite så, att man går lite i de banorna med.”

Flera av killarna på den yrkesförberedande utbildningen beskrev sina drömjobb som brandman eller polis. I denna grupp nämndes inga familjemedlemmar eller släktingar som förebilder. De gav istället exempel på betydelsefulla personer som brandmännen i en dokumentärserie på TV och trevliga poliser ”på stan”.

Bland tjejerna på den studieförberedande utbildningen framkom under diskussionen inga tydliga samband mellan ungdomarna och deras föräldrars inspiration eller påverkan i valet av utbildning och arbete. I gruppen med killar på samma utbildning fördes en mindre diskussion om detta men inte heller där gavs några tydliga exempel på förebilder på det vis som hos grupperna på den yrkesförberedande utbildningen.

Analys

Vi är medvetna om att en smalare utbildning, som den yrkesförberedande, leder den studerande mot ett visst yrkesområde i större utsträckning än vad en studieförberedande utbildning gör. Detta kan vara en del av svaret på varför grupperna på den studieförberedande utbildningen beskrev en mer otydlig framtidsbild gällande arbete och utbildning. Ungdomarna som hade valt en yrkesförberedande utbildning beskrev att de ser en anställning och en yrkesroll inom räckhåll, till skillnad från ungdomarna på den studieförberedande utbildningen. Detta tror vi delvis beror på utbildningens upplägg med längre praktikperioder och praktiska moment integrerade i undervisningen. Vi tänker att det finns både positiva och negativa aspekter av att dessa ungdomar i större utsträckning såg sin yrkesroll framför sig. En positiv aspekt kan vara att de stressar och oroar sig i mindre utsträckning för framtiden än vad ungdomar med en mer otydlig och osäker framtidsbild gör. Det kan generera en trygghet att vara förvissad om att drömjobbet finns inom vårdsektorn. Socialstyrelsen beskriver i en utredning från 2006 att det kan vara ett stressande moment för unga idag att inte veta vad man vill bli eller vad framtiden har att erbjuda (Socialstyrelsen, 2006). Vi tänker att en negativ aspekt kan vara att deras tidiga val kan medföra begränsningar i framtiden vad gäller andra utbildningar eller arbeten inom andra yrkesområden.

Ziehe (1993) beskriver att en effekt som den kulturella friställningen i vårt senmoderna samhälle för med sig är en uppluckring av traditioner. Denna uppluckring kan både skapa möjligheter och en osäkerhet hos individen. Ungdomarna på de olika gymnasieutbildningarna beskrev olika bilder av framtidsscenario. Grupperna på den studieförberedande utbildningen visade en större osäkerhet inför framtiden medan grupperna på den andra utbildningen hade mer klart för sig vad de kommer att jobba med. Ungdomarnas berättelser beskriver, enligt oss, olika grader av kulturell friställning. När vi tittar på de enskilda berättelserna är det för oss enkelt att koppla t.ex. resor, tillfälliga arbeten och uttryck för självförverkligande till begreppen individualisering, görbarhet och reflexivitet. Samtidigt kan vi inte bortse ifrån de olika socioekonomiska förutsättningarna som ungdomarna har. Ungdomarna på den studieförberedande utbildningen har, enligt oss, bättre förutsättningar att ta tillvara på de handlingsutrymmen som begreppen innebär. Vi ser en komplexitet i att använda begreppet kulturell friställning. Vi tror att förväntningar och påverkansfaktorer från omgivningen och föräldrar men också religion och traditioner spelar en stor roll i hur ungdomarna resonerar om sina framtidsdrömmar. Ett exempel på det är hur majoriteten av tjejerna på den yrkesförberedande utbildningen beskrev hur de tänker gå i sina föräldrars fotspår vad gäller arbete och utbildning.

Etableringsåldern i vårt land stiger. Allt fler ungdomar väljer att studera vidare efter gymnasiet som en konsekvens av bristen på arbete (Ungdomsstyrelsen, 2009). Utifrån denna aspekt kan grupperna på den yrkesförberedande utbildningen framstå som mer utsatta. De beskrev en förväntan på att få ett arbete och snabbt komma in i yrkeslivet. Bristen på arbete bland unga är

stor (ibid). Vad händer med dessa ungdomar om de inte får ett arbete efter gymnasieutbildningen? Har de möjlighet att komma in på vidareutbildningar och är det något som de själva önskar? Gällande de andra två grupperna befinner de sig i en annan position och är, enligt oss, inte utsatta på samma sätt. Deras avsikter är att studera vidare men de vet inte precis när det ska ske. Dessa två gruppers beskrivningar av sina framtidsdrömmar om arbete och utbildning speglar bilden av en alltmer stigande etableringsålder (Ungdomsstyrelsen, 2009). Sett utifrån den höga arbetslösheten bland unga riskerar även ungdomarna på den yrkesförberedande utbildningen att, kanske mer motvilligt än ungdomarna på den studieförberedande utbildningen, representera en högre etableringsålder. Vi återkommer till diskussionen om etableringsåldern i analysdelen under rubriken *Familj och relationer*.

Det blir tydligt att grupperna på den yrkesförberedande utbildningen tänker sig en kortare väg till drömjobbet än vad de andra grupperna gör. Det kan delvis förklaras genom, som vi tidigare nämnt, att det är en utbildning som främst förbereder studenten för yrkeslivet snarare än till fortsatta studier. Det kan även förstås utifrån det faktum att val och handlande sker i och påverkas av det sociala sammanhang, det sociala fält som ungdomarna befinner sig i. Vilka normer som finns i det sammanhang och i den samhällsklass ungdomarna rör sig men även genus tror vi är starka bakomliggande faktorer till varför ungdomen handlar och agerar som den gör.

Vi tänker att den kulturella friställningen som unga lever med idag borde ge förutsättningar som är mer jämlika än tidigare eftersom det innebär att varje individ har större möjligheter att välja vägar och skapa identitet i ett samhälle där traditioner blir allt mer uppluckrade. Med detta perspektiv tycker vi ändå se en skillnad mellan ungdomarna på de olika utbildningarna i hur de beskrev en lång respektive kort väg till etablering. Vi anser att det i stor utsträckning beror på de möjligheter man har utifrån det sociala fält som man befinner sig i och det habitus man har.

Den reproduktion som sker genom föräldrar och släktingars arv kan förstås utifrån ett klassperspektiv. Genom ungdomarnas berättelser ser vi tendenser i hur klass återskapas, speciellt bland tjejerna på den yrkesförberedande utbildningen. I denna grupp fanns en tydlig koppling till föräldrar och släktingar inom samma yrkesområden som tjejerna själva väljer. Vi kan förstå detta utifrån att vi alla, liksom ungdomarna som utgör fokusgrupperna, påverkas och gör val utifrån det sociala skikt som vi rör oss i. Diskussionen kring påverkansfaktorer, förebilder och föräldrarnas betydelse i val av utbildning och yrke aktualiseras i Ungdomsstyrelsens rapport *Ung idag 2009*. Där benämns och problematiseras den socioekonomiska dimensionen i ungdomars val av utbildning och framtidsutsikter. Ungdomsstyrelsen belyser att föräldrars grad av utbildningsnivå spelar stor roll i ungdomens val av inriktning på utbildning. Vi anser att den socioekonomiska dimensionen kan härledas till Bourdieus kapitalbegrepp och det blir för oss också en hjälp att förstå varför grupperna resonerar olika om sin framtid. Utifrån ett sådant synsätt kan vi anta att även de ungdomar som inte nämner föräldrarnas påverkan eller inspiration handlar och väljer utifrån sitt sociala fält och habitus. Det kulturella, sociala och ekonomiska kapitalet hos ungdomarna på de båda utbildningarna ser olika ut och gestaltar sig exempelvis genom den tillgång ungdomen har vad gäller utbildningsnivåer, språket, nätverk och ekonomiska medel.

Utifrån ett genusperspektiv framträdde tydliga skillnader mellan tjejerna och killarna på det yrkesförberedande programmet när de beskrev sina drömjobb. Tjejerna drömmer om en yrkesroll inom sjuk- och friskvård och arbete med barn. De är också i denna grupp där det fanns starkast

samband mellan ungdomens val av utbildning och föräldrarnas påverkan. Vi ser en koppling i reproduktionen av könsfördelningen då omvårdnadsprogrammet och vårddyrken är starkt överrepresenterade av tjejer (Statistiska centralbyrån, 2010a). Tjejerna i fokusgruppen på den yrkesförberedande utbildningen bekräftade det faktum att traditionen lever kvar när det gäller genusordningen kring omvårdande yrken som präglas av låg lön och obekväma arbetstider. Killarna beskrev däremot yrken som brandman, polis och ambulansförare. Dessa val av yrken kan i vårt senmoderna samhälle förstås utifrån den hegemoniska maskuliniteten. Där blir de exempel på och får gestalta en kollektiv, typisk och accepterad bild av maskulinitet (Connell, 2008). När vi analyserar ungdomarnas tankar om drömjobb på den studieförberedande utbildningen utifrån ett genusperspektiv ser vi inte lika tydliga skillnader som i de andra grupperna.

5.3 Möjligheter och hinder

I vårt senmoderna och alltmer individualiserade samhälle ses möjligheterna att lyckas som oändliga. Vi matas ständigt med outtömliga förslag till hur vi kan leva våra liv. Hur såg ungdomarna på möjligheterna att nå sina framtidsdrömmar och upplever de några hinder på vägen?

Ett annat tema i vår intervjuguide berör just hur ungdomarna ser på möjligheter och hinder i relation till sina framtidsdrömmar. Vid diskussionerna i grupperna framträdde den gemensamma åsikten att viljan är en viktig faktor för att kunna se sina möjligheter och för att nå sina drömmar och de mål som satts upp. Citaten nedan är talande för alla grupperna och hämtade från diskussioner på såväl yrkes- som den studieförberedande utbildningen.

Josef – ”Ja, det ligger här uppe (pekar på sitt huvud), för ingen här inne är dum nog att inte klara av det. Alltså bara man vill och lägger tid och arbete på det, alla lyckas ju. Alla här inne kan bli, ja OK, inte värsta professorerna, alltså polis eller läkare bara man vill och arbetar tillräckligt hårt för det. Ork och vilja är de största faktorerna som gör att man blir någonting...”

Sara- ”Är du, vill du göra en sak och du verkligen drivs av detta, då kommer man förmodligen att lyckas, om man är duktig, det gör man ju, på ett eller annat sätt.”

Deltagarna i de fyra grupperna gav exempel på både möjligheter och hinder för att nå sina framtidsdrömmar. De gav som helhet en ljus och positiv bild av möjligheterna att förverkliga sina drömmar. Olika hinder togs också upp, men inga oövervinnliga sådana. Vilda beskrev sin syn på möjligheter och hinder beträffande sina framtidsdrömmar:

Vilda- (skrattar) ”Jag ser inga hinder. Jag försöker hitta möjligheterna istället och se kring det.”

Moderatorn- ”Ja, vad ser du för möjligheter?”

Vilda- ”Världen. Nej, men vill jag någonting så ser jag möjligheterna, att kunna lyckas med det. Ja, det gör jag.”

När en diskussion om tidens betydelse som en möjlighet eller hinder uppstod ser vi tydliga skillnader mellan grupperna. Killarna på den yrkesförberedande utbildningen talade om tiden som

ett hinder och ville gärna bli klara med vidare studier eller komma ut i arbete så fort som möjligt. Tjejerna på samma utbildning diskuterade inte tiden vare sig som hinder eller möjlighet, men uttryckte att de gärna vill komma ut i arbete eller vidareutbilda sig fort. Däremot skiljde sig dessa gruppers åsikter åt gentemot åsikterna hos grupperna på den studieförberedande utbildningen. Där blev tidsperspektivet mer flytande och de såg snarare möjligheterna som tiden kan ge innan de skall stadga sig än att de såg tiden som ett hinder.

Fokusgrupperna på den studieförberedande utbildningen förde en generell diskussion kring den höga arbetslösheten bland unga då temat hinder diskuterades. De gav exempel på kompisar som är drabbade av arbetslöshet, men såg inte sig själva i riskzonen att hamna i en längre arbetslöshet. Då tjejgruppen på den studieförberedande utbildningen diskuterade arbetslöshet, och vad de skulle göra om de själva inte får något jobb, fick Louise medhåll från resten av gruppen när hon beskrev hur hon skulle hantera situationen:

Louise- ”Jag hade nog gjort så att, jag hade tagit de pengarna jag har och åkt utomlands och tagit något ströjobb och upptäcka världen istället och sen börjat plugga. För det är ingen idé att sitta här hemma och inte ha ett jobb liksom. Ett sånt sätt förstår jag inte riktigt.”

Tjejgruppen på den studieförberedande utbildningen diskuterade sina möjligheter att få extrajobb genom olika kontakter i deras närhet. Merparten av dem beskrev att de kan få jobb på detta vis. En liknande diskussion pågick i killgruppen på samma utbildning då de tog upp bostadssituationen och svårigheter med att få ett hyreskontrakt. De gav också exempel på vikten av att känna rätt personer för att lyckas med detta. En diskussion som denna saknades helt i de båda grupperna på den yrkesförberedande utbildningen.

Analys

I alla fyra fokusgrupper beskrevs viljan som det viktigaste redskapet för att möjliggöra framtidsdrömmar och nå uppsatta mål. Genom den unisona bild som ungdomarna gav menar vi att varken ett genus- eller klassperspektiv är speciellt användbara analysverktyg. Däremot anser vi att begreppen kulturell friställning och det senmoderna samhället kan vara till hjälp i analysen av detta fenomen. Hoppfullheten och tron på viljan som ungdomarna beskrev kan vi förstå genom den individualisering som genomsyrar det senmoderna samhället. Det är i stor utsträckning upp till dig själv vad du gör med ditt liv, vad du ska bli och vilka vägar du väljer. I vårt globaliserade och allt mer mediestyrd samhälle blir vi matade med information och bilder om att allt är möjligt, bara viljan finns. Diskussionerna i fokusgrupperna bekräftar delvis denna bild. Vår tolkning av hur ungdomarna resonerade är att om man tror på sig själv och har tillräckligt stark vilja kan man nå de drömmar man vill.

En tydlig skillnad mellan killgruppen på den yrkesförberedande utbildningen och de båda grupperna på den studieförberedande utbildningen uppstår i hur de tänkte om tiden som en möjlighet eller ett hinder. Killarna på den yrkesförberedande utbildningen beskrev en önskan om att snabbt komma ut i arbete och etablera sig i samhället. I diskussionen hos killarna och tjejerna på den studieförberedande utbildningen inrymdes en längre, krokigare väg mot etablering. Där innefattas resor, att pröva olika utbildningar, jobba lite extra och helt enkelt pröva sig fram. Vi tänker att vi kan förstå denna skillnad utifrån Bourdieus teori om klass. Bristen på ett ekonomiskt

och kulturellt kapital kan vara en förklaringsfaktor till varför killarna på den yrkesförberedande utbildningen såg tiden som ett hinder. De uttryckte inte samma möjligheter till att resa och studera som grupperna på den studieförberedande utbildningen gjorde. Detta, tror vi, kan förstås dels genom att de kanske inte har det ekonomiska kapitalet men också att det kanske inte är lika vanligt förekommande med deras socioekonomiska bakgrund. Att grupperna på den studieförberedande utbildningen istället såg tiden som en möjlighet att känna sig fram gör denna skillnad extra påtaglig.

Vi tänker att vi kan förstå avsaknaden av en diskussion om arbetslösheten i grupperna på den yrkesförberedande utbildningen utifrån att ungdomarna tänker att de kommer att få ett arbete efter gymnasiestudierna. Hur kan vi då förstå det faktum att grupperna på den studieförberedande skolan inte uttryckte någon oro över arbetslösheten trots att de kunde se den på nära håll genom kompisar som är drabbade? Vi tror att det kapital som dessa ungdomar innehar ger dem ett skydd, en trygghet och tro på att de kommer att klara sig ifrån exempelvis arbetslöshet. Dels beskrev de tillgången till ett ekonomiskt kapital då resor blir ett alternativ ifall arbete hemma skulle saknas. Vidare gav de exempel på ett kulturellt kapital i form av betyg och tillgång till skolans värld. Om betygen inte skulle räcka till den utbildning som är tänkt så beskrev ungdomarna att det alltid går att söka in till någon annan, möjligheterna är många. Att de har tillgång till ett rikt socialt kapital blev tydligt då grupperna på den studieförberedande utbildningen diskuterade sina kontaktnät som en möjlighet på vägen mot arbete och egen bostad.

5.4 Familj och relationer

Statistik visar att etableringsåldern i vårt land stiger, vilket innebär att vi får barn och bildar familj allt senare (Ungdomsstyrelsen, 2009). Detta i ett samhälle där traditioner tenderar att luckras upp alltmer. Vad kan vi se för likheter och skillnader i ungdomarnas tankar, drömmar och beskrivningar om familjebildande utifrån klass och genus?

Gemensamt för deltagarna i de fyra fokusgrupperna var att de alla vill leva tillsammans med någon då de såg på livet ur ett längre perspektiv. När vi frågade hur deras drömscenario ser ut när de är 25 år skiljde bilderna däremot sig åt mellan de olika gymnasieutbildningarna. Grupperna på den studieförberedande utbildningen, såväl tjejerna som killarna, såg inte att de kommer att ha barn vid 25 års ålder. De beskrev att de vill hitta sig själva och skaffa sig mer livserfarenhet innan de bildar familj.

Louise – ”.../Jag tror att jag vill hitta mig själv först och leva livet innan jag stadgar mig. Men jag ska vara sådan att när jag blir mamma så ska jag inte vara sådan som fortfarande vill ut och festa...”

Noa – ”Jag har flickvän nu så jag hoppas att vi är tillsammans då men jag vill inte ha barn i alla fall förrän jag är 30-35 så jag har lite erfarenhet, för om det blir för tidigt så tror jag inte att det blir så jättebra. Eller det är nåt jag tror bara, att man måste ha lite erfarenhet i livet, och man måste ha en stadig inkomst.”

Till skillnad från dessa grupper beskrev majoriteten av ungdomarna i såväl tjej- som killgrupperna på den yrkesförberedande utbildningen en önskan om att ha barn vid 25 års ålder.

Ciccie – ”Nej men jag hoppas väl att man har hittat någon som man vill leva med, en pojkvän, att vi skaffar ett barn eller nåt. Jag vet inte riktigt. Men jag tror nog att jag vill ha barn runt 25. Det vill jag. Mmm.”

De båda killgrupperna tyckte att familjebildande innebär krav på ansvar och en god ekonomi, faktorer som inte togs upp i tjejgrupperna. Killarna betonade, liksom tjejerna, vikten av att vara trygg i sig själv innan man bildar familj eller blir förälder och tog även upp svårigheten i att se när de är mogna för det, utifrån den situation de befinner sig idag.

Yero – ”Jag tänker inte ha barn förrän jag vet att jag kan försörja dom, det är la ingen idé att ha familj om man inte har pengar på fickan...”

En annan gemensam åsikt i killgrupperna fann vi vid frågan om giftermål. De ansåg att det inte är så viktigt att gifta sig men kunde alla se att de lever tillsammans med någon i framtiden. I jämförelse med killarna ansåg majoriteten i de båda tjejgrupperna att de vill gifta sig någon gång. Några betonade det som något viktigt medan andra såg det mer som en rolig händelse i livet.

Analys

Som vi tidigare berört i analysen under rubriken *Arbete och utbildning* ser vi en skillnad mellan grupperna på de olika utbildningarna vad gäller etableringsåldern. Grupperna på den studieförberedande utbildningen, som vi räknar till en högre socioekonomisk klass, såg framför sig längre perioder av studier, resor och karriärmöjligheter. Detta innan familjebildandet skall ske. Att ungdomarnas tankar om etableringsåldern, vad gäller barnafödande, såg så olika ut kan enligt oss delvis förklaras genom den socioekonomiska bakgrund ungdomen har. Grupperna på den yrkesförberedande utbildningen såg sig själva som föräldrar tidigare än de andra grupperna och detta blir, enligt oss, ett uttryck av att de inte har samma möjligheter till exempelvis resor eller vidare studier.

Vid diskussionen om familjebildande gav de båda killgrupperna en samstämmig bild av att ett ekonomiskt ansvar medföljer rollen som pappa. Vi kan förstå killarnas resonemang utifrån Connells tankar om att ungdomar lär sig att hantera en historiskt formlad genusordning. I detta avseende kan vi se en avsaknad av det Connell benämner som motstånd mot hegemoniska genusdefinitioner. Killarna gav snarare en traditionell bild av vad ansvar innebär då de blir föräldrar.

Killarna beskrev giftermål som en, för egen del, oviktig handling medan majoriteten av tjejerna beskrev giftermål som något de drömmer om. Vi tolkar denna skillnad mellan tjejerna och killarna utifrån den starka och polariserade genussymbolik som finns i vårt samhälle. Trots den kulturella friställningen som kännetecknas av uppluckrade traditioner kan vi se att bröllop fortfarande präglas av en stark genussymbolik. Kan en annan förklaringsmodell bottna i tjejernas önskan om att få stå brud utifrån den traditionella tanken om mannen som försörjare? Äktenskapet skulle på så vis innebära en större ekonomisk trygghet för tjejen.

6. Resultatdiskussion

I följande avsnitt presenterar vi en sammanfattning av våra slutsatser utifrån uppsatsens huvudfrågeställningar. Syftet är att ge en överskådlig summering över materialet. Därefter, under rubriken; *Avslutande diskussion*, reflekterar och problematiserar vi kring slutsatserna. I uppsatsens sista stycke ges *förslag till vidare forskning* inom ämnet.

6.1 Slutsats

Vad som blir tydligt då vi tittar på vårt insamlade material är att ungdomarna i fokusgrupperna dels gav en bild av att våga drömma men också en mycket realistisk bild av sin framtid. Vi ser ingen större skillnad i hur ungdomarna drömmer om sin framtid då vi intar ett genusperspektiv. Det blir däremot tydligt att det fanns en skillnad mellan grupperna på de två olika utbildningarna i hur omfattande diskussionen om valmöjligheter blev. Diskussionen om valmöjligheter blev påtaglig i grupperna på den studieförberedande utbildningen medan denna diskussion i stort sett uteblev hos grupperna på den yrkesförberedande utbildningen. Det anser vi dels kan bero på vilken gymnasieutbildning ungdomen går men vi tänker att det också kan bero på vilken klasstillhörighet den unge har och i vilka sammanhang denne rör sig. Individualiseringen och de valmöjligheter som den medför tar sig därmed skilda uttryck. Enligt oss blir det tydligt att villkoren ser olika ut för olika individer.

Ytterligare en skillnad blir tydlig då vi jämför fokusgrupperna på de två olika utbildningarna och hur de beskrev sina planer för framtiden. Ungdomarna på den studieförberedande utbildningen visade en större osäkerhet inför framtiden, medan grupperna på den yrkesförberedande utbildningen var mer säkra på vad de vill arbeta med och på hur framtiden kommer att se ut. De sistnämnda grupperna uttryckte en vilja att komma ut i arbetslivet fort samt bilda familj inom tidspannet fem till sex år. Grupperna på den studieförberedande utbildningen förmedlade istället tankar om en lång etableringstid.

Utifrån ett genusperspektiv framträdde tydliga skillnader mellan tjejerna och killarna, främst på den yrkesförberedande utbildningen, när de beskrev sina drömjobb. Tjejerna drömmer om att arbeta med barn och inom frisk- och sjukvården, medan killarna främst drömmer om uniformsyrken som brandman och polis. Dessa resultat ger stöd för idéer om en pågående reproduktion av traditionella genusmönster i vårt samhälle. Diskussionerna i fokusgrupperna på den studieförberedande utbildningen gav inte lika tydliga tendenser i reproduktion av traditionella genusmönster när det gäller val av yrke.

Alla deltagarna från de fyra fokusgrupperna var överens om att viljan är det viktigaste redskapet för att kunna förverkliga sina framtidsdrömmar. Det, menar vi, kan förstås utifrån vårt globaliserade och mediestyrd informationssamhälle där allt är möjligt bara viljan finns. En faktor som diskuterades i killgruppen på den yrkesförberedande utbildningen var tiden som ett hinder. Detta skiljde sig från kill- och tjejgrupperna på den studieförberedande utbildningen. Där beskrev de tiden snarare som en möjlighet att pröva sig fram genom resor och andra sätt att förverkliga sig själv. Denna skillnad tror vi i stor utsträckning kan kopplas till ungdomarnas klasstillhörighet och tillgång till exempelvis kulturellt och ekonomiskt kapital.

I tjej- och killgrupperna på den studieförberedande utbildningen diskuterades arbetslösheten, men deltagarna uttryckte själva ingen oro över att drabbas av den. Detta tror vi delvis kan förstås genom den grad av kulturellt- och ekonomiskt kapital som dessa ungdomar innehar. Det ger dem en trygghet och en tro på att arbetslösheten inte kommer att drabba dem. I grupperna på den yrkesförberedande utbildningen reflekterades det i stort sett inte alls över arbetslöshetsfrågan. Vi tänker att det kan bero på att dessa ungdomar ser sig själva, genom utbildningens upplägg, närmare en anställning.

Det var under temat familj och relationer som tjejerna och killarnas tankar skiljde sig mest från varandra. Killarna på båda utbildningarna gav en samlad bild av att familjebildande innebär mycket ansvar och krav på en god ekonomi. Detta uttrycktes inte på samma slående sätt i tjejgrupperna. De gav snarare mer okomplicerade beskrivningar om sina tankar om att bli förälder. Utifrån ett genusperspektiv kan vi förstå killarnas resonemang kopplat till en historiskt formad genusordning som fortfarande är stark, där mannen ses som den huvudsakliga försörjaren av familjen. Vi anser att tjejernas beskrivningar och tankar på samma vis kan förstås utifrån en bestämd genusordning där en naturlig vilja, längtan och önskan om att få barn är normen.

6.2 Avslutande diskussion

I have a dream... Sådan är titeln på uppsatsen och utifrån det påstående frågar vi oss om ungdomar idag drömmer om sin framtid och i så fall hur? I uppsatsens inledande avsnitt presenteras en bild av hur ungdomars situation kan se ut idag. För ungdomarna är detta en tid som präglas av lågkonjunktur, hög arbetslöshet, en brist på bostäder och ökad psykisk ohälsa. Media framställer ofta en mörk och dystert bild av de ungas situation som grundas på forskning inom området.

Helhetsbilden från våra fyra fokusgrupper är att det finns en stark tilltro till framtiden och en tro på att de kan lyckas med det som de tar sig för. Dessa ungdomar gav inte uttryck för att vara skrämde eller nedslagna av exempelvis den tuffa arbetsmarknaden som existerar idag. Med stöd i vårt resultat menar vi att ungdomar kanske har en mer hoppfull bild av sin framtid än den som framhålls i media. Med denna positiva inställning till sin framtid frågar vi oss hur de skulle drömma och resonera i ljusare tider? Kan det vara så att deras hoppfullhet och tankar om framtiden rentav kommer ur det faktum att det är tuffa tider och att de skapar överlevnadsstrategier? Eller är det kanske så att en positiv inställning är något som finns naturligt under ungdomstiden?

Ett teoretiskt perspektiv som finns i uppsatsen är Thomas Ziehes tankar om kulturell friställning. Ziehe har kritiserats för en avsaknad av ett klass- och genusperspektiv då han ser på det senmoderna samhället, de förändringar det medfört och dess konsekvenser för individen (Jönsson m.fl., 1993). Vi tycker att kritiken som riktats mot Ziehe är berättigad då vi, när vi analyserar vårt material, ser luckor i hur begreppet kulturell friställning kan användas. Dessa luckor blir tydligast när vi i analysen jämför ungdomarnas åsikter och tankar utifrån deras socioekonomiska bakgrunder, men också utifrån ett genusperspektiv. Vi ser att ungdomarna är i olika grad kulturellt friställda och menar att det inte bara kan kopplas till individen utan också måste förstås utifrån ett klass- och genusperspektiv. Ungdomarna har, enligt oss, olika

förutsättningar att förverkliga begreppen individualisering, reflexivitet och görbarhet. Dessa begrepp får också olika innebörd för olika individer.

I dagens samhälle läggs större vikt vid de skillnader som finns mellan män och kvinnor snarare än att belysa alla de faktorer som förenar dem. Denna process fortgår trots upprepade forskningsstudier som påvisar att det finns betydligt fler likheter än olikheter mellan könen (Connell, 2003). Vår helhetsupplevelse av vårt material är att tjejernas och killarnas tankar och resonemang om sina framtidsdrömmar snarare förenar dem än skiljer dem åt. Vad är det som gör att människor har svårt att acceptera likheter dem emellan? Det är som om det finns ett underliggande behov hos människor av att betona skillnader mellan de biologiska könen och dess kulturella tillskrivningar i beteenden. Kanske är det ett uttryck för en existerande rädsla för likheterna? Finns det ett allmänt behov av att skapa en ”vi- och domkänsla” utifrån genus? Håller dessa mönster på att uppluckras? Hur kommer ungdomar idag att inrätta sig i detta återskapande av genusordningar? Vi ser utifrån vårt empiriska material att traditioner och mönster går igen, men också att kulturell friställning i vårt senmoderna samhälle medför nya sätt att se på- och omskapa sig själv. En högre grad av kulturell friställning kan, enligt oss, än mer påverka och förändra den genusordning som ständigt är i omskapande. Detta ser vi som något positivt då vi har en förhoppning och en tro på att vi går mot ett mer jämställt samhälle.

Ungdomsstyrelsens forskning om etableringsåldern visar att den stiger och att det ses som negativt för ungdomarna vad gäller deras välfärd och inflytande i samhället (Ungdomsstyrelsen, 2009). Vi instämmer i Ungdomsstyrelsens beskrivning av att en högre etableringsålder främst bottnar i det faktum att det är tuffa tider präglade av hög arbetslöshet, bostadsbrist och hög psykisk ohälsa. Vi tror också att andra faktorer spelar in och påverkar varandra. En sådan faktor är allt större valmöjligheter för individen, både påtvingade och frivilliga sådana. Idag skall den unge i tidig ålder exempelvis välja mellan kommunala skolor eller friskolor samt fatta beslut i en uppsjö av inriktningar av program och andra tillval. Vi frågar oss vad dessa valmöjligheter har för pris och om de är till för alla?

Vi kan se att de grupper som läser den yrkesförberedande utbildningen står närmare en etablering i samhället än vad de andra grupperna gör. Samtidigt är dessa grupper, enligt oss, mer utsatta om något oväntat skulle inträffa. Dels finns inte samma ekonomiska kapital, men inte heller i samma utsträckning ett kulturellt kapital att luta sig mot. Att ha goda betyg och möjlighet till att välja på många olika utbildningar är, trots en längre väg till etablering i samhället, en resurs och trygghet. Grupperna på den studieförberedande utbildningen uttryckte trots dessa resurser en större oro inför framtiden. Det blev tydligt när en av deltagarna i killgruppen på den studieförberedande utbildningen beskrev sitt val av gymnasieutbildning. Han menade att samhällsprogrammet med ekonomisk inriktning är som ett icke-val, ett uppsamlingsheat för de som inte kan bestämma sig. Vi tänker att detta uttalande är en naturlig reaktion på alla de val som en ung människa i dagens senmoderna samhälle måste ta ställning till. Det är dock viktigt att poängtera att de allra flesta unga uppskattar valfriheten trots den oro och ambivalens som den kan medföra (Socialstyrelsen, 2006).

Avslutningsvis hoppas vi, med denna uppsats, kunna nyansera den ofta dystra bild som ges i media av ungdomars framtid. Vi tror att de flesta unga har en stark tro på sig själva och sin framtid! Vi ser att våra resultat från fokusgrupperna i stor utsträckning är förenliga med tidigare

och betydligt mer omfattande studier som har gjorts om ungdomar och deras tankar och drömmar om sin framtid. I uppsatsens kapitel som avhandlar tidigare forskning inom ämnet lyfts några exempel på sådana undersökningar där resultat visar att ungdomar idag har en stark framtidstro (Johnsson, Sofia & Kiefer, Anna, 2009, Ungdomsstyrelsen, 2007, 2009). Vår övertygelse är att människor mår bra av att ha en tro på sin framtid och att det skapar ett välbefinnande och ger styrka likväl som att en bristfällig framtidstro kan bidra till ökad psykisk ohälsa.

Vår uppgift, som blivande socionomer, kan vara att hjälpa till med att sortera och vägleda bland de många val som människor står inför. Vi är dock medvetna om att valfriheten kan se olika ut beroende på olika faktorer så som klass, etnicitet och kön. I vårt kommande arbete vill vi samtidigt uppmuntra människor att tro på de drömmar som de bär på. Vi tror att drömmar fyller en betydelsefull funktion även om de kanske inte alltid uppnås på det vis som de såg ut från början.

6.3 Förslag till vidare forskning

En avgränsning som vi har gjort då vi arbetat med uppsatsen är att vi inte har tagit hänsyn till etnicitet. Detta med anledning av att det hade blivit för omfattande sett till vår tidsbegränsning och till uppsatsens övriga jämförande aspekter. Vi anser att en jämförande studie med ungdomar med olika etnisk bakgrund och deras drömmar om framtiden skulle vara intressant att ta del av. Hur ser skillnader och likheter ut mellan grupper med olika etniska bakgrunder vad gäller deras tankar om sina möjligheter och hinder inför framtiden?

Referenser

Tryckta källor

- Ambjörnsson, Fanny (2003). *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Carle, Jan (2003). *Pierre Bourdieu och klassambällets reproduktion*. I Månson, Per (red) (2003): *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Prisma
- Connell, Robert W. (2008). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos
- Connell, Robert W. (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos
- Giddens, Anthony (1999). *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos
- Giddens, Anthony (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur
- Hammarén, Nils (2008). *Förorten i huvudet. Unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige*. Stockholm: Atlas
- Jönsson, Ingrid; Trondman, Mats; Arnman, Göran; Palme, Mikael (1993). *Skola – fritid -framtid: en studie av ungdomars kulturmönster och livschanser*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lalander, Philip; Johansson, Thomas (2007). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Sam; Lilja, John; Mannheimer, Katarina (red) (2008). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Socialstyrelsen (2006). *SOU 2006:77. Ungdomar, stress och psykisk ohälsa – Analyser och förslag till åtgärder*. Stockholm: Edita Sverige AB
- Svedberg, Lars (2007). *Gruppsykologi*. Lund: Studentlitteratur
- Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning
- Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Ungdomsstyrelsen (2009). *Ung idag 2009. En beskrivning av ungdomars livsvillkor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Wibeck, Viveca (2007). *Fokusgrupper*. Lund: Studentlitteratur
- Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Ziehe, Thomas (1993). *Kulturanalyser. Ungdom. Utbildning. Modernitet*. Stockholm. Symposion

Artiklar och elektroniska källor

Holmberg, Monica (2010). *Arbetslöshet bland våra unga*. Källa: SCB nr. 1/2010:8

Johnsson, Sofia & Kiefer, Anna (2009). *Jakten på den försvunna ungdomsrebellin. Traditionella värderingar på frammarsch?* Artikel publicerad i Kairos Futures nyhetsbrev *Watching* nr. 3/2009
Hämtad 2 februari 2010 från:

<http://www.kairosfuture.com/sv/system/files/jaktenungdomsrebell.pdf>

Nationalencyklopedin, sökord ”genus”. Hämtad 17 mars 2010 från:

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/genus/181336>

Skolverket (2009). *Tabell 4A; Elever på program eller anknytning till program fördelat efter kön, läsåret 2008/09*. Innehållsansvar: Utbildningsstatistiksenheten.

Hämtad 18 februari 2010 från:

www.skolverket.se/sb/d/1718/a/14862

Skolverket (2008). *Programmål för omvårdnadsprogrammet*.

Hämtad 5 april 2010 från:

<http://www.skolverket.se/sb/d/607/a/7758>

Statistiska centralbyrån, (2010a). *Tema: Utbildning; Könsstruktur per utbildning och yrke 1990–2030*

Hämtad 7 april 2010 från:

http://www.scb.se/statistik/publikationer/UF0521_1990I30_BR_A40BR1001.pdf

Statistiska centralbyrån (2010b). *Hushållens ekonomi*. Statistisk årsbok 2010

Hämtad 4 april 2010 från:

http://www.scb.se/statistik/publikationer/OV0904_2010A01_BR_13_A01BR1001.pdf

Statistiska centralbyrån (2003). *Elepanel för longitudinella studier. Elepanel 4 - Från grundskolan genom gymnasieskolan 1998 – 2002*. UF 73 SM 0301 i Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden.

Hämtad 4 april 2010 från:

<http://www.scb.se/statistik/UF/UF0501/1998I02/UF73SM0301.pdf>

Statens folkhälsoinstitut (2002). *Ungdomsarbetslöshetens konsekvenser för folkhälsa och social anpassning. Erfarenheter och kunskaper från 1990-talets forskning*. Rapport 2002:18

Utbildningsnämnden (2008). *Kvalitetsredovisning 2008*. Göteborgs Stad. Utbildning

Hämtad 2 april 2010 via länk:

www.goteborg.se

Vetenskapsrådet (2002). *forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Hämtad 29 mars 2010 från:

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Yazdanfar, Maryam; Engström, Marie; Johansson, Magnus (2009). *Regeringen sviker unga*.

Göteborgs-Posten: pappersupplaga 2009-11-17

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

Tankar och drömmar om framtiden!

Hej!

Vi är två studenter som går sista året på socionomprogrammet i Göteborg. Nu skall vi skriva C-uppsats och är nyfikna på hur Du, som går sista året på gymnasiet, tänker och drömmer om din framtid.

Sammanlagt ska vi genomföra fyra stycken fokusgrupper, två med tjejer och två med killar. Grupperna består av fyra till sex personer och diskussionen tar 1-1,5 timme. För att vi lättare ska kunna använda diskussionen i uppsatsskrivandet kommer vi att göra en ljudupptagning. Alla som deltar kommer att vara anonyma och vår önskan är att gruppen kommer överens om ett tystnadslöfte. Det som sägs under diskussionen stannar inom gruppen. Ditt deltagande i fokusgruppen är helt frivilligt.

Vi bjuder på fika.

Tack på förhand!

Karin Flink och Jakob Lilja

Intervjuguide

Arbete och utbildning

- Föreställ dig en kristallkula och att du ser dig själv som 25-åring. Vad önskar du då att du gör, vad gäller arbete eller utbildning?
- Hur ser ditt drömjobb ut?
- Hur kommer det sig tror du, att du väljer ett sådant jobb? Hur ser du på karriär?
- Hur ser du på dina möjligheter att studera och arbeta med det du drömmer om? Ser du några hinder i förverkligandet och hur ser de då ut? Vad är det värsta som kan hända?
- Vilka förebilder har du när det gäller arbete och utbildning? (förälder, syskon, en kompis förälder etc)

Större frågor om framtidsdrömmar (mer övergripande)

- Hur ser du på dina möjligheter att förverkliga dina drömmar?
- Vilka hinder ser du? Hur ser de ut?
- Vilken betydelse har dina framtidsdrömmar för dig? Vad anser ni är OK att drömma om, utifrån er själva?
- Vad tänker ni om framtiden?
- Hur tror du att du påverkas om du inte har några framtidsdrömmar?

Välstånd och lycka

- När känner du dig helt tillfreds med livet? Var är du/vad gör du då?
- Vad är lycka för dig?
- Beskriv en konkret situation när du senast var nöjd?

Familj, relationer och fritid

- Hur ser din framtida familj och relationer/partner ut? Lever du ensam eller tillsammans med någon?
- Om du tittar vidare in i kristallkulan, hur lever du då som 25-åring? Hur ser din drömsituation ut? Hur ser dina framtidsdrömmar ut kring din bostad och din fritid?
- Hur ser du på dina möjligheter att förverkliga dina drömmar? Vilka hinder ser du, hur ser de ut?